

AKCIJSKI NAČRT ZA VEČJO BLAGINJO V SLOVENIJI

NOVELACIJA IN
NADGRADNJA
AKCIJSKEGA NAČRTA
ZA VIŠJO RAST
PRODUKTIVNOSTI

Dušan Mramor (koordinator) ter
predsedujoči Observatorija ZM

Polona Domadenik Muren (so-koordinator)

Tjaša Redek
Matjaž Koman
Jože Sambt
Aljoša Valentinič

(vsi Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani)

in

Ali Žerdin (Delo)

**ZDRUŽENJE
MANAGER**

Ljubljana, februar 2022

Kazalo

1	UVOD.....	3
1.1	Novelacija Akcijskega načrta za višjo rast produktivnosti (ANP2020)	3
1.2	Z novelacijo in nadgradnjo ANP2020 nastal nov Akcijski načrt za večjo blaginjo (ANB2022)	5
1.3	Sodelavci pri projektu ANB2022.....	8
2	MATERIALNA BLAGINJA: zaostajanje in predlog ukrepov	9
2.1	RAST PRODUKTIVNOSTI.....	9
2.1.1	»Mehki« dejavniki (skupne factorske) produktivnosti na ravni države	9
2.1.1.1	Sodelovanje med raziskovalno in razvojno sfero ter razvojna partnerstva	9
2.1.1.2	Učinkovitost javne uprave, odprava administrativnih ovir in digitalizacija	12
2.1.1.3	Korporativno upravljanje podjetij v državni lasti in javnih zavodov	15
2.1.1.4	Izobraževanje in usposabljanje (kakovost visokega šolstva, vseživljenjsko izobraževanje, usklajenost s potrebami trga dela, dualni sistem	18
2.1.1.5	Javne finance	20
2.1.1.6	Kakovost in primernost finančnega sistema, institucij in trgov	22
2.1.2	»Mehki« dejavniki produktivnosti na ravni podjetij	24
2.1.2.1	Upravljanje podjetij	24
2.1.2.2	Izobraževanje in usposabljanje zaposlenih	26
2.1.2.3	Razvoj novih tehnologij in digitalna transformacija.....	28
2.1.3	Vlaganja v ključno javno infrastrukturo.....	30
2.1.3.1	Energetski sektor	30
2.1.3.2	Železniško omrežje.....	32
2.1.3.3	Regionalne ceste.....	34
2.1.3.4	Zdravstvo (osnovna sredstva).....	36
2.1.3.5	Raziskovalna infrastruktura	38
2.1.4	Zasebna vlaganja v osnovna sredstva, R&R, umetno inteligenco, digitalizacijo in robotizacijo	40
2.2	DVIG DELOVNE AKTIVNOSTI.....	42
2.2.1	Povečanje delovne aktivnosti v starostnem razredu 15-29 let.....	45
2.2.2	Povečanje delovne aktivnosti v starostnem razredu 30-54 let.....	46
2.2.3	Povečanje delovne aktivnosti v starostnem razredu 55-69 let.....	47
3	NEMATERIALNA BLAGINJA: zaostajanje in predlagani ukrepi.....	48
3.1	Pravna država.....	50
3.2	Politični sistem, vključenost civilne družbe in zaupanje v institucije	53
3.3	Kakovost okolja	55
3.4	Zdravje.....	57
	Literatura in viri.....	60

1 UVOD

Na kongresu Združenja manager (ZM) leta 2020 je Observatorij Združenja Manager (ZM) predstavil »Akcijski načrt za višjo rast produktivnosti« Slovenije, ki ga je pri ZM naročilo Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT).

Akcijski načrt za višjo rast produktivnosti (ANP2020) je izhajal iz dejstva, da se Slovenija sooča z demografskim izzivom starajoče se populacije, ki poleg pokojninskih povečuje tudi javne izdatke zdravstvene in dolgotrajne oskrbe z eno najvišjih stopenj rasti v EU, ki nikakor ni vzdržna. Mramor in Sambt sta v seriji člankov v Pogledih ZM 2019 in 2020 in časopisu Delo zavrnila možnost reševanja tega problema prvenstveno z nižanjem pokojninskih in zdravstvenih pravic. To sta utemeljila z upokojujenci kot dominantnim delom volilnega telesa, ki bi zagotovo temu nasprotoval in povzročil družbeno in politično krizo, z še nadaljnjim poglobljanjem problema. Predlagala sta ukrepanje v smeri povečevanja delovno aktivnega prebivalstva in produktivnosti. Močno povečanje produktivnosti bi imelo daleč največji učinek, zato je bil prvi razmislek namenjen identifikaciji faktorjev produktivnosti. Pri projektu ANP2020 je poleg delovne skupine, ki so jo sestavljali profesorji Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani Dušan Mramor (koordinator), Polona Domadenik, Aljoša Valentinčič, Matjaž Koman, Janez Prašnikar in Jože Sambt ter urednik Sobotne priloge Dela Ali Žerdin, sodelovalo še 40 strokovnjakov z različnih področij. Akcijski načrt je bil predstavljen na več dogodkih Združenja Manager, v tiskanih in elektronskih medijih.

ANP2020 je z empirično in institucionalno analizo izluščil razlike med Slovenijo in Avstrijo (pogosto tudi Nemčijo) v družbeni ureditvi in njenem delovanju na vseh področjih, ki so v literaturi identificirana kot bistvena za višjo rast produktivnosti. ANP2020 se je v nadaljevanju osredotočil samo na 18 področij, kjer Slovenija izrazito zaostaja za Avstrijo in Nemčijo. Ta področja so bila najprej razvrščena na raven države in raven podjetij, nato pa na kapitalsko opremljenost (javna in zasebna infrastruktura) in »mehke« dejavnike produktivnosti (znanje, organizacija).

Za vsako področje je ANP2020 opredelil ključne vzroke zaostajanja, ki so bili podprti z empiričnimi podatki, in zaključil s predlogi ukrepov oz. usmeritev. Načrt je zasnovan fleksibilno, tako da lahko odločevalci izpeljejo kateregakoli od predlaganih ukrepov s kateregakoli področja, brez pogojevanja predhodne izpeljave nekih drugih ukrepov. Visoka fleksibilnost omogoča visoko realizacijo načrta vendar tudi visoko dinamičnost ANP2020, zato je potrebna periodična novelacija. ANP2020 je bil deležen izjemnega odziva in MGRT je pri ZM naročilo takšno novelacijo. Prva takšna novelacija je predstavljena v tem dokumentu.

1.1 Novelacija Akcijskega načrta za višjo rast produktivnosti (ANP2020)

Stanje v poslovnem okolju in na ravni podjetij se spreminja ob realizaciji predlaganih ukrepov, pa tudi zaradi drugih relativnih sprememb v Avstriji in Sloveniji. Novemu stanju (podatkovnem in institucionalnem) je potrebno prilagoditi ukrepe, na katere te spremembe vplivajo. Pri tem smo sledili naslednjemu vrstnemu redu:

- ocena realizacije ANP2020,
- pregled relevantnih institucionalnih sprememb (novi podatki in ureditve),
- ponovna ocena ustreznosti identificiranih področij in ukrepov in
- predlogi sprememb področij in ukrepov, ki so izgubili relevantno.

Kot že omenjeno, je ANP2020 opredelil 18 področij (mehki in trdi dejavniki produktivnosti, institucionalni okvir) in znotraj teh 56 aktivnosti za zmanjšanje razkoraka z Avstrijo in Nemčijo. 47 aktivnosti je vezanih na upravljanje in delovanje države in kvalitativni pregled realizacije je prikazan v tabeli 1.

Tabela 1: Sumarni pregled realizacije ukrepov in usmeritev ANP2020

AKTIVNOST	ŠTEVILO AKTIVNOSTI IZ ANP	VSEBINSKI UVID
Sprejeta pravna podlaga	10	Zakon o državnem tožilstvu ZON Gradbeni zakonik ZJN -3B ZEKom-2 energetsko dovoljenje za NEK2 ZIPRS2122-A Zakon o osebni izkaznici Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID)
Javna obravnava	6	Zakon o davku od dohodka pravnih oseb Zakon o zagotavljanju finančnih sredstev za investicije v slovensko zdravstvo v letih od 2021 do 2031 Novele zakonov s področja davka na dodano vrednost in dohodnine ter debirokratizacije
Medresorsko usklajevanje	3	Zakon o obnovljivih virih energije
Priprava pravne podlage	3	Zakon o kazenskem postopku Zakon o sodnih taksah Resolucija o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2021-2030 Zakon o skupnih temeljih sistema plač v javnem sektorju Umeščanje v prostor (hidroelektrarne)
Ukrep / usmeritev vključena v strateške dokumente	5	NNOO Strateški svet za debirokratizacijo Strateški svet za digitalizacijo Strateški svet za socialno politiko
Pogovori na resornem ministrstvu tečejo	2	Zakon o funkcionarjih
Ni aktivnosti	18	

Vir: Državne institucije.

Pregled po posameznih področjih razkrije, da so bili ukrepi izjemno neenakomerno implementirani. Najbolj aktivna področja ukrepanja so bila sledeča:

1. Nadgradnja in razvoj infrastrukture za proizvodnjo predvsem električne energije iz obnovljivih in čistih virov, vlaganja v prenovo omrežja in energetske sanacije zgradb;
2. Sanacija obstoječega cestnega omrežja in izgradnja manjkajoče cestne infrastrukture na tretji razvojni osi;
3. Nadgradnja in razvoj železniške infrastrukture;
4. Agresivna proticiklična fiskalna politika, poenostavitev davčnega sistema in določeno prestrukturiranje javnih izdatkov v smeri podpore projektom, ki imajo največji vpliv na dvig produktivnosti;
5. Digitalizacija in povečanje kakovosti storitev javne uprave.

Med najmanj aktivna področja ukrepanja pa lahko uvrstimo sledeča področja:

1. Izboljšati povezovanje in sodelovanje med gospodarstvom in znanostjo pri inovacijskih prebojih;
2. Okrepiti obseg in kakovost vseživljenjskega izobraževanja in usposabljanja, razvoj talentov zaposlenih in bistveno okrepiti vlaganja v znanje;
3. Povečanje učinkovitosti izobraževanja na visokošolski ravni ter uvedba dualnega sistema izobraževanja v srednjih šolah.

V okviru novelacije ANP2020 se je izkazalo, da ni smiselno predlagati dodatnih ukrepov na področju investicij v javno infrastrukturo, saj se bodo obširna dela na podlagi sprejetja ustreznih pravnih podlag izvajala v naslednjih letih. Zaradi zapolnjenosti kapacitet domačih izvajalcev ob nadaljnjem povečevanju vlaganj se namreč na tem področju pričakuje dvig cen pri proizvajalcih in nižji multiplikator BDP. Na področju mehkih dejavnikov višje rasti produktivnosti smo zabeležili manj aktivnosti, vendar pa je Observatorij kljub temu (v luči novih podatkov in ureditev) pretresel posamezne ukrepe in predlagal določene spremembe. Prav tako je prišel do sklepa, da je potrebno še večjo pozornost nameniti mehkim dejavnikom višje rasti produktivnosti, zato so le-ti dobili osrednje mesto v predstavljeni novelaciji.

1.2 Z novelacijo in nadgradnjo ANP2020 nastal nov Akcijski načrt za večjo blaginjo (ANB2022)

Izjemen odziv ANP2020 je povzročil razmislek o še širšem konceptu akcijskega načrta, kar bi omogočilo njegovo uporabo kot vodilo za odločevalce na ravni države, podjetij in ostalih deležnikov (na primer predstavniki delojemalcev, delodajalcev, ...). Tako je Observatorij ZM najprej predlagal, da se v akcijski načrt vključi tudi maksimiranje delovne aktivnosti prebivalstva, ker tako kot produktivnost neposredno vpliva na višjo rast BDP. Že v Pogledih ZM smo navedli nekatere predloge področij in ukrepov za **povečanje delovne aktivnosti prebivalstva**. Za določene izmed teh ukrepov smo tudi modelsko ocenili njihov vpliv z vidika kako in za koliko je možno kar najbolj zmanjšati padanje deleža delovne aktivne populacije. V času od izdelave predlogov ukrepov in modelskih ocen njihovega vpliva v Pogledih ZM pa je bilo na tem področju izredno veliko sprememb institucionalne ureditve, ki smo jih v razširjenem akcijskem načrtu kvalitativno in kvantitativno ovrednotili. Predlagamo pa tudi ustrezne nove sistemske spremembe oz. ukrepe, ki nadgrajujejo pretekle predloge.

Pri izdelavi in kasneje diseminaciji ANP2020 se je tako za gospodarski razvoj (npr. merjen z BDP), kot za splošno zadovoljstvo prebivalcev Slovenije oziroma harmoničen družbeni razvoj izkazal velik pomen **dejavnikov nematerialne blaginje**. Takšno spoznanje ni presenečenje, saj Slovenija sodi med razvite države in materialne dobrine nimajo več prevladujoče teže pri oblikovanju zadovoljstva prebivalstva. S tem je AN dobil povsem novo širino in ne naslavlja več samo hitrega večanja produktivnosti in hkrati z večanjem delovne aktivnosti večanje materialne blaginje (BDP), temveč se osredotoča na večanje celovite blaginje prebivalcev Slovenije. Blaginja prebivalcev in izboljševanje (kratkoročnih in dolgoročnih) pogojev za doseganje večje blaginje tako postaja ključni cilj oblikovanja in vodenja razvojnih politik. Čeprav se pogosto dojema, da so razvojni cilji države in podjetij nasprotujoči, želimo s prikazanim akcijskim načrtom za večjo blaginjo prikazati, da nematerialna blaginja temelji na doseganju materialne blaginje, obe pa sta med seboj neločljivo povezani. Ključni cilj delovanja moderne države je zagotavljati pogoje/poslovno okolje za uspešen razvoj podjetij v smeri ustvarjanja visoke dodane vrednosti ter oblikovanje razvojnih politik, ki povezujejo in nadgrajujejo sobivanje med podjetji in »zadovoljnimi« ljudmi. Srečni in zadovoljni delavci, ki so zdravi, primerno izobraženi in imajo urejene bivalne razmere, so bolj produktivni in inovativni. Načelo trajnosti, ki poudarja uravnoteženost med ekonomskim, socialnim in prostorskim razvojem, ustvarja ekonomski, socialni in okoljski kapital.

Trenutno ne obstaja enotna definicija blaginje. Obstaja pa splošno soglasje, da mora blaginja vsebovati vsaj prisotnost pozitivnih čustev in razpoloženj (zadovoljstvo, sreča...) odsotnost negativnih čustev (tesnoba...) zadovoljstvo z življenjem, izpopolnjenost in pozitivno delovanje. Blaginja je torej multidisciplinaren pojem, ki ga proučujejo raziskovalci različnih strok, pri čemer se vsaka stroka osredotoča na različne vidike blaginje kot so: fizična blaginja (*physical well-being*), ekonomska blaginja, socialna blaginja, razvoj in aktivnosti, čustvena blaginja, psihološka blaginja, psihološka blaginja, zadovoljstvo z življenjem in podobno (CDC, 2022¹). Pojem blaginja tako uporabljamo v širšem pomenu, ne samo kot določeno materialno stanje, temveč tudi kot nematerialno - v smislu kakovosti življenja (*quality of life*), oziroma dobrega počutja (*welfare, well-being*). Tako smo že v ANP2020 oziroma njegovi diseminaciji opredelili in ovrednotili slovensko osebnostno lastnost zavidanja ter način urejanja države (»bolj papeški od papeža«, politični, pravni in okoljevarstveni sistem), kot dejavnike nematerialne blaginje, ki imajo velik vpliv tudi na materialno blaginjo.

Po enaki logiki kot področja in ukrepe za višjo rast produktivnosti v ANP2020, smo želeli tudi to področje posebej sistematično analizirati, ovrednotiti in predlagati ustrezne ukrepe za izboljšanje nematerialne blaginje. Ustrezna ureditev namreč na eni strani neposredno veča nematerialno blaginjo prebivalstva (varnost, zaupanje, možnost soodločanja, možnost solastništva, strokovnost pred populizmom, zanesljive informacije, predvidljivost, harmoničnost odnosa med »digitalno« mlajšo in »analogno« starejšo populacijo, neokrnjena narava, prosto gibanje v naravi in znotraj države, prost prehod med državami, dostopnost šolstva, zdravstva, kulture, športa in podobno) v obliki osebnega in skupinskega zadovoljstva z življenjem. Po drugi strani pa pomembno vpliva na poslovno okolje in s tem na materialno blaginjo prebivalstva v določeni državi. Opredelitve dejavnikov nematerialne blaginje, njihovo

¹ Več o tem: <https://www.cdc.gov/hrqol/wellbeing.htm>.

poimenovanje in metodološko zajemanje, se lahko zelo razlikujejo med avtorji in institucijami, ki jih proučujejo (npr. OECD, WHO, ...).

V okviru procesa nadgradnje akcijskega načrta je skupina strokovnjakov, ki delujejo v okviru Observatorija, sprejela sklep, da se »predpogoji«, ki omogočajo višjo rast produktivnosti, t. im. institucionalna podstat, izločijo kot faktorji produktivnosti, torej kot faktorji materialne blaginje. Vključijo se v nov akcijski načrt za dvig blaginje ANB2022 kot nematerialni faktorji blaginje, kar omogoča uporabljena logika nadgradnje ANP2020.

Projektna skupina se je tako poleg področij iz APN2020 (politični sistem, pravna država, kvaliteta okolja), osredotočila še na dve, ki jih predlaga OECD in za katere menimo, da imajo največji pomen, in sicer zaupanje v institucije, ki ga obravnava v okviru področja »politični sistem«, ter zdravje, jih primerjalno analizirala ter predlagala ustrezne ukrepe.

V ANP2020 omenjena logika »*ad hoc*« urejanja družbe, ki se kaže npr. v takojšnji reakciji na neželen dogodek posameznika ali skupine z novimi pravili obnašanja, ki prinašajo ostre omejitve za celo družbo, ali pa prenos evropskega pravnega reda v kar najbolj omejujoči različici (pogovorno »bolj papeški od papeževe«) in pregovorna nenaklonjenost dohodkovnim razlikam med prebivalstvom, podkrepljena z zavistjo in negativizmom, onemogoča doseganje visoke materialne in nematerialne blaginje. V zvezi s tem bi morali izhajati iz **splošnega načela**, da si bo Slovenija nadpovprečno rast produktivnosti postavila za kratkoročni in dolgoročni »svetli« cilj, ki edini lahko močno blaži nakopičene družbene probleme in zagotavlja večjo blaginjo v prihodnosti.

Negativizem se kaže v negativni percepciji ljudi glede kvalitete življenja in ostalih področij, ki vplivajo na blaginjo. Percepcijsko vrzel (*perception gap*) najlažje ponazorimo z analizo, ki jo je Služba za analizo ekonomskih politik Ministrstva za finance RS pripravila na podlagi podatkov IMD-jeve študije o konkurenčnosti (*IMD competitiveness yearbook*). V letu 2015 se je Slovenija na lestvici konkurenčnosti uvrstila na 49. mesto med 61 državami. Če bi na uvrstitve vplivali izključno statistični (merljivi) podatki, bi Slovenija zasedla 32. mesto. Mnenje managerjev, ki so bili vključeni v raziskavo, o posameznih elementih konkurenčnosti (notranje in zunanje poslovno okolje) je bilo bistveno slabše kot so nakazovali statistični podatki. Slovenija spada v skupino držav, kjer je odstopanje med statističnimi podatki, ki merijo posamezne elemente konkurenčnosti, in percepcijo managerjev največje in ponazarja negativizem, ki je prisoten v družbi, in zavira implementacijo ustreznih ukrepov, ki vodijo do višje materialne in nematerialne blaginje.

Negativizem predstavlja dejavnik, ki ga bo težko spremeniti v kratkem obdobju, predstavlja visoko, vendar ne nepremagljivo, oviro v implementaciji predlaganih ukrepov. S postopnim izboljšanjem materialne in nematerialne blaginje pa se bo povečala tudi pripravljenost ljudi na potrebne spremembe, ki smo jih navedli na začetku.²

² Kot je Peter Wostner zapisal v svojih pripombah na osnutek tega teksta: »po našem branju se v zadnjem času stvari, vsaj na nekaterih področjih (npr. odnos do digitalizacije, podjetništva, pa tudi npr. pri pripravljenosti pomagati ljudem) vendarle obračajo v pravi smeri, tako da morda pa vendarle ...»

1.3 Sodelavci pri projektu ANB2022

Tekom dela na projektu se je izkazalo, da gre za zelo ambiciozen projekt, saj zelo široko opredeli ključne družbene izzive. Tako je bilo mogoče samo s široko interdisciplinarnostjo in to s ključnimi strokovnjaki s posameznih področij, opredeliti možne načine reševanja izzivov. Ključno vlogo je prevzel popolnoma multidisciplinaren Observatorij ZM, sestavljen iz vrhunskih strokovnjakov na njihovih področjih:

Člani Observatorija ZM 2021/2022:

1. Ekonomija in finance: Dušan Mramor (EF UL)
2. Ekonomija: Polona Domadenik Muren (EF UL)
3. Računalništvo, umetna inteligenca: Blaž Zupan (UL FRI)
4. Sociologija: Ali Žerdin (Delo)
5. Demografija: Jože Sambt (UL EF)
6. Pravo: Verica Trstenjak (Sigmund Freud Univerza Dunaj in FU UL)
7. Arhitektura: Tadej Glažar (UL FA)
8. Fizika, tekoči kristal: Martin Čopič (UL FMF)
9. Medicina, molekularna biologija: Tatjana Avšič Županc (UL MF)
10. Kemija, baterije, materiali: Robert Dominko (KI)
11. Elektrotehnika, fotovoltaika: Marko Topič (UL FE)
12. Umetna inteligenca: Marinka Žitnik (Harvard University)

Pri pripravi ANP2020 in ANB2022 so s svojimi pripombami v fazi priprave ukrepov in usmeritev sodelovalo tudi 40 strokovnjakov, pretežno iz poslovne prakse, znanosti in javne uprave, med drugimi Janez Prašnikar, Mateja Vraničar Erman, Branko Žibret, Maja Zalaznik, Peter Wostner, Irena Sodin, Metod Dragonja, Velimir Bole, Stanka Zadravec Capriolo, Gonzalo Capriolo, Marjan Divjak, Peter Gašperšič, Saša Jazbec, Stane Pejovnik, Marjan Smonig, Rebeka Koncilja Žgalin, Primož Banovec, Sibil Svilan in Miloš Čas. Osnutek končnega poročila tega načrta je bil predstavljen tudi UO ZM, katerega člani so o načrtu poglobljeno razpravljali, še posebej Andrej Božič, Medeja Lončar, Petra Juvančič, Aleksander Zalaznik, Violeta Bulc, Tjaša Kolenc Filipčič, Franjo Bobinac, Igor Mervič, Vojmir Urlep, Sarah Jezernik, Cvetka Selšek, Žiga Hieng in Tone Stanovnik. Skupina raziskovalcev se za predano delo v fazi noveliranja podatkov in preverbe ukrepov zahvaljuje tudi Hani Končan in Zali Brinšek.

V nadaljevanju sledi pregled relevantnih institucionalnih sprememb po posameznih področjih in predlogi sprememb ukrepov in usmeritev na področju materialne blaginje, kar neposredno nadgrajuje ANP2020. Sledi poglavje s prikazom ključnih izzivov na področju delovne aktivnosti po posameznih kohortah prebivalstva s predlaganimi ukrepi in usmeritvami. V zadnjem poglavju so prikazana področja ukrepanja na polju nematerialne blaginje. Področja ukrepanja so razvrščena tako, da pričnemo s področji, ki imajo največji vpliv na materialno blaginjo (produktivnost), to pa ne determinira sosledja ukrepov. V procesu izvedbe pa je treba jasno ločiti, kaj so tehnokratske visoko učinkovite rešitve, za katere mora poskrbeti visoko kvalificiran javni sektor, kaj pa so politične usmeritve/odločitve, pri katerih je treba zagotoviti vključujoč sistem odločanja in kjer morajo imeti možnost sodelovanja vse družbene skupine.

2 MATERIALNA BLAGINJA: zaostajanje in predlog ukrepov

2.1 RAST PRODUKTIVNOSTI

2.1.1 »Mehki« dejavniki (skupne factorske) produktivnosti na ravni države

2.1.1.1 Sodelovanje med raziskovalno in razvojno sfero ter razvojna partnerstva

Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021) v Sloveniji:

- pravno okolje nekoliko bolj zavira razvoj in uporabo tehnologije kot v Avstriji ali Nemčiji, prav tako pravna podlaga ne spodbuja inovacij v tolikšni meri kot v Avstriji ali Nemčiji;
- javno zasebna partnerstva manj podpirajo tehnološki razvoj, prav tako je financiranje tehnološkega razvoja manj dostopno;
- je transferja znanja med univerzami, inštituti in podjetji bistveno manj kot v Avstriji ali Nemčiji;
- je občutno manj tehnološkega sodelovanja;
- je digitalna transformacija v podjetjih slabše sprejeta.

Tabela 1: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov sodelovanja med raziskovalno in razvojno sfero

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija - Nemčija	Razlika Slovenija - Avstrija
RAZVOJ IN UPORABA TEHNOLOGIJE (0-10) 0 = pravno okolje popolnoma zavira, 10 = pravno okolje popolnoma podpira	5,61	-0,08	-1,22
JAVNO ZASEBNA PARTNERSTVA (0-10) 0 = ne podpirajo tehnološkega razvoja, 10 = podpirajo tehnološki razvoj	4,79	-1,08	-1,14
TRANSFER ZNANJA (0-10) 0 = primanjkuje med podjetji in univerzami, 10 = zelo razvit med podjetji in univerzami	4,64	-2,15	-2,09
FINANCIRANJE TEHNOLOŠKEGA RAZVOJA (0-10) 0=ni dostopno, 10=je dostopno	5,55	-0,32	-1,31
DIGITALNA TRANSFORMACIJA (0-10)=ni dobro sprejeto v podjetjih, 10=je dobro sprejeto v podjetjih	5,35	0,83	-0,50
PRAVNA PODLAGA ZA ZNANSTVENO RAZISKOVANJE (0-10) 0= ne vzpodbuja inovacij, 10= vzpodbuja inovacije	5,39	-0,73	-1,74

Vir: Povzeto po Global Competitiveness Report, IMD (2021). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Realizacija predlogov iz ANP2020:

- Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID)³
- Uredba o financiranju znanstvenoraziskovalne dejavnosti iz Proračuna RS
- Strategija digitalne transformacije gospodarstva

³ Vir: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7733>

Ukrepi in usmeritve 1: Sodelovanje med državo in gospodarstvom na področju raziskav in razvoja

Cilj: Izboljšati povezovanje in sodelovanje med gospodarstvom in znanostjo pri inovacijskih prebojih.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Država ustanovi ključen organ - mednarodno svetovalno telo, v okviru katerega deluje na primer 5 najboljših raziskovalcev iz Slovenije in tujine (najboljši v svetovnem merilu), in povsem samostojno vsebinsko usmerjajo polovico povečanja javnih sredstev za raziskovalno razvojno dejavnost v najbolj napredno raziskovalno delo v Sloveniji, kjer se lahko pričakuje največji učinek. Drugo polovico povečanja javnih sredstev se usmeri v velike aplikativne projekte po izraelskem modelu, ki se financirajo po modelu, da znaša delež javnega financiranja 50%, delež zasebnega financiranja pa 50%.

- Država se strogo (brez »vrtičkarstva«) usmeri v oblikovanje močnih multi in interdisciplinarnih (tudi ustvarjalnost, umetnost, dizajn in druge netehnološke rešitve) raziskovalno-razvojnih jeder (raziskovalcev in tehnologij), tudi z združitvijo inštitutov (npr. IJS, KI) z univerzami (UL) v znanstveno-raziskovalnem delu; podvajanje raziskovalnih kapacitet zaradi nepripravljenosti na sodelovanje med različnimi javnimi institucijami se ne sme financirati iz javnih sredstev.
- Ključna dejavnost inštitutov mora prvenstveno postati aplikativno raziskovalno delo z gospodarstvom (del sredstev prispeva država, del podjetja). Inštituti morajo skupaj s svojimi odcepljenimi podjetji po reorganizaciji postati osrednji center aplikativnega znanja za podjetja— razvojno-inovacijskih stičišč in partnerstev, s podporo in sodelovanjem univerz.
- Z instrumenti se spodbuja tudi sodelovanja v mednarodnih razvojno-inovacijskih stičiščih (pospeševanje vključevanja v mednarodne dobaviteljske verige).
- Oblikuje naj se protokol, po katerem se omogoči uporaba raziskovalne infrastrukture drugim raziskovalnim institucijam in podjetjem, tujim raziskovalnim in poslovnim partnerjem ter bolje izkoristi raziskovalni potencial raziskovalcev, njihovo mednarodno vpetost ter pospeši mobilnosti med akademsko in podjetniško sfero.

2. Ponovna ustanovitev samostojne Tehnološke agencije po vzoru Finske, Danske in drugih razvojno prebojnih držav za prenos znanja in financiranje presoje koncepta (*proof of concept*) razvoja in patentov. Njene naloge so:

- Spodbujanje inovacijskih procesov, tehnoloških in netehnoloških inovacij, ki so usmerjene v komercializacijo, in z njimi povezanih naložb;
- Podpora projektom za razvoj in preizkušanje inovacij v praksi npr. vzpostavitev pilotnih linij, zgodnjih validacij, naprednih proizvodnih zmogljivosti in začetne proizvodnje ob hkratnem uvajanju IKT rešitev;
- Podpora demonstracijskim projektom za predstavitev, preizkušanje novih rešitev za neposredno uporabo v praksi in predstavitev uporabe (kot so npr. Living Labs, internet stvari, računalništvo v oblaku, množični podatki, nove

integrirane e-storitve in storitvene platforme, krepitev ustvarjalnosti, kot npr. CreativeHubs ipd.).

- Ponovno uvedba mehanizma »mladih raziskovalcev v gospodarstvu« oziroma »mladih aplikativnih raziskovalcev«, tudi v okviru financiranja doktorskega študija.
3. Podpre se veliki projekt (ali nekaj velikih projektov) za povečanje produktivnosti gospodarstva, ki rešujejo globalne izzive:
- Ustanovitev tehnološko-znanstvenega mesta (npr. Medicinska dolina na Brdu v Ljubjani) v povezavi s Tehnološkim parkom, velikimi podjetji z razvojnimi oddelki, ki imajo namen graditi na tem področju ter odcepljenimi podjetji iz univerz in inštitutov;
 - Projekt bi vlagal izključno v podjetja z visokim potencialom rasti na identificiranih perspektivnih visokotehnoloških področjih, kot na primer farmacija, biomedicina, vesoljska znanost, veda o materialih za razvoj alternativnih načinov shranjevanja in pridobivanje energije (vodik, baterije), umetna inteligenca, ipd.
 - Na podlagi raziskav, kjer je Slovenija v svetovnem vrhu, npr. biomedicinskih raziskav v celični biologiji, farmaciji, medicini, translacijski medicini (razvoj od osnovnih raziskav do terapij), jedrske stroke, kemije (razvoja baterij), se načrtuje, da nastanejo novi veliki proizvajalci protetike, robotike v medicini, testov za COVID in ostale genske teste. Podpre se ustanovitev Centra za brezogljne tehnologije in regionalnega centra JV Evrope za protonsko obsevanje rakavih tumorjev ipd. Pričakuje se, da takšen projekt sproži nastanek verige novih visoko tehnoloških podjetij, katerih temelj je konkurenčno domače znanje.

2.1.1.2 Učinkovitost javne uprave, odprava administrativnih ovir in digitalizacija

1. Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021) v Sloveniji:
 - siva ekonomija bistveno bolj negativno vpliva na ekonomski razvoj kot v Avstriji ali Nemčiji;
 - so podkupnine in korupcija bistveno bolj razširjene;
 - razvoj poslovanja v večji meri zavira birokracija;
 - lokalna samouprava bolj podpira kot zavira razvoj poslovanja, vendar je pozitiven učinek v povprečju večji v Avstriji in Nemčiji;
 - regulacija zavira poslovanje podjetij tako v Sloveniji kot Avstriji, manj pa v Nemčiji.
2. Globalna ocena stroškov korupcije je 5% svetovnega BDP (WEF, 2021). Zaradi zaznane (ne nujno dejanske) korupcije v Sloveniji:
 - so stroški kapitala do 3 odst. točke višji, kot bi sicer bili,
 - tri odstotne točke višji stroški kapitala pri obsegu lastnega kapitala 45 milijard EUR (AJPEŠ) ustrezajo 1,35 milijard. EUR skritih stroškov zaznane korupcije na leto,
 - že samo s približevanjem Avstriji z 1,56 odst. točke nižjo premijo za tveganje bi pomenilo letne prihranke gospodarstva v višini 700 mio EUR.
3. Pripravljalci ANB2022 opazujemo tudi, da je velik del najbolj zapletene zakonodaje povezan s prenosom EU zakonodaje v nacionalni pravni red. Pri tem smo zelo togi, pogosto v strahu, da ne bomo uredili kaj narobe, samo prepisujemo EU predpis ali pa ga še dodatno zaostriamo. Poleg tega pa na ravni kreiranja EU predpisov premalo pozornosti posvečamo specifičnim potrebam malih in srednjih podjetij, ki so za Slovenijo še posebej pomembni in si zanje ne prizadevamo v postopku oblikovanja in sprejemanja EU predpisov.
4. Iz Poročila MJU o delu inšpektoratov v letu 2018 je razvidno, da je MJU Inšpektorat za javni sektor v letu 2018 opravil 26 sistemskih pregledov (kar bi lahko bilo usmerjeno tudi v preverjanje ustreznosti predpisov), ter kar 872 pregledov na osnovi pobud in prijav.

Tabela 2: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov učinkovitosti javne uprave in administrativnih ovir

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija – Nemčija	Razlika Slovenija – Avstrija
SIVA EKONOMIJA (0-10) 0 =negativno vpliva na ekonomski razvoj, 10 = ne vpliva negativno na ekonomski razvoj	4,23	-1,9	-0,86
PODKUPNINE IN KORUPCIJA (0-10) 0 = obstaja, 10 = ne obstaja	3,42	-3,78	-2,38
LOKALNA SAMOUPRAVA (0-10) 0 = ne podpira razvoj poslovanja, 10 = podpira razvoj poslovanja	6,04	-1,44	-1,86
BIROKRACIJA (0-10) 0 = zavira razvoj poslovanja, 10 = ne zavira razvoj poslovanja	2,16	-0,37	-0,58
JAVNO NAROČANJE (0-10) 0 = ni zadosti dostopno tujim ponudnikom, 10 = je zadosti dostopno tujim ponudnikom	5,55	-2,17	-1,72
POSLOVANJE PODJETIJ (0-10) 0 = regulacija zavira poslovanje, 10 = regulacija podpira razvoj poslovanja (2021)	5,41	-0,98	-1,01
GOSPODARSKA UČINKOVITOST (0-100) mera podjetniške inovativnosti, profitabilnosti in odgovornega delovanja	45,07	-24,09	-30,06
Indeks zaznave korupcije v javnem sektorju (0 – zelo koruptivno; 100 –zelo čisto)	57	-23	-17
Učinkovitost sodstva, 0 =nizko, 100 = visoko	56,3	-13,5	-27,2
PRAVNI IN REGULATORNI OKVIR (0-10) 0 = omejuje konkurenčnost podjetij, 10 = spodbuja konkurenčnost podjetij	3,78	-0,62	-1,06

ZAKONODAJA S PODROČJA VARSTVA KONKURENCE (0-10) 0 = ni učinkovita z vidika preprečevanja zlorab, 10 = je učinkovita z vidika preprečevanja zlorab	5,01	-1,47	-0,99
Število sodnikov na 100.000 prebivalcev (2018)	42	17	14

Vir: Povzeto po Global Competitiveness Report, IMD (2021), Transparency International (2022) in CEPEJ (2018). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Realizacija predlogov iz ANP2020:

- *Zakon o skupnih temeljih sistema plač v javnem sektorju (v pripravi)*
- *Digitalna Slovenija 2022-2027 (v pripravi)*
- *Zakon o elektronskih komunikacijah*
- *Zakon o debirokratizaciji*
- *Strategija digitalne transformacije gospodarstva*

Ukrepi in usmeritve 2: Učinkovitost javne uprave

Cilj: zmanjšanje stroškov administrativnih bremen, števila predpisov ter povečanje kakovosti pravosodnega sistema in storitev javne uprave⁴.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Bistveno zmanjšati obseg (s približno 23.000 vsaj za 30% v treh letih) in povečati kakovost zakonskih in predvsem podzakonskih aktov. V tem okviru je potrebno z največjimi pravnimi strokovnjaki (domačimi in tujimi) spremeniti sedanjo logiko pravnega urejanja družbe s »predpisologijo«, zmanjšati število sodišč in sodnikov ter podpreti njihovo specializacijo. Postaviti je potrebno merljive cilje znižanja administrativnih ovir za vsako leto posebej, še posebej:
 - Uvesti oz. dograditi metodologijo merjenja stroškov administrativnih bremen (na primer na osnovi Nizozemske SCM - standard cost method);
 - Uvesti obvezno ocenjevanje administrativnih stroškov vsakega novega predpisa in prepoved sprejetja predpisa, če ni sprejet drug predpis ali sprememba predpisa, ki zmanjšuje administrativne stroške vsaj v ocenjenem obsegu oz. če ni ukinjen drug predpis;
 - Sprejeti letni načrt, kako in za koliko bodo ti stroški in obseg predpisov zmanjšani.
 - Inšpekcijske službe z nadzorom ne le ugotavljajo kršitve, temveč ob tem preverjajo tudi ustreznost in izvedljivost predpisov.
2. Povečati učinkovitost delovanja upravnih in pravosodnih organov ter usmeritev v prvenstveno vsebinsko in ne postopkovno odločanje javnih organov:
 - S spremembo sistema plač v javnem sektorju tako, da se dodatek za uspešnost veže na dobro opravljeno delo in pripravljenost na konstantno izobraževanje;
 - Doseči spremembo načina razmišljanja v javnem sektorju, da se npr. v postopkih izdajanja dovoljenj v predpisih ne išče podlag, kako postopek čim prej ustaviti, temveč kako v okviru istih predpisov postopek pozitivno rešiti (javni sektor naj državljanom zagotavlja storitve v predpisanih rokih).
 - Prenova postopkov v smeri, da molk organa pomeni strinjanje s predlagano rešitvijo in prepoved zlorabe postopkovnih možnosti za podaljševanje uradne odločitve.
 - Okrepiti nadzor glede korupcije (po indeksu Transparency International, 2021, smo nazadovali na 41. mesto, Avstrija na 13. in Nemčija na 10. mestu), ker to zmanjšuje zaupanje v poslovno sodelovanje s slovenskimi podjetji.
3. Digitalizacija storitev javne uprave v smeri nadgradnje sistema »vse na enem mestu« po meri posameznika (*Human-Centered Digitalisation*) in krepitev aplikacij IKT za e-upravo, e-učenje, e-vključenost, e-kulturo in e-zdravje po vzoru programa eProstor.

⁴ Ostali elementi pravne države so obravnavani kot posebno področje v okviru nematerialne blaginje v poglavju 3.2.1. Pravna država.

2.1.1.3 Korporativno upravljanje podjetij v državni lasti in javnih zavodov

1. Raziskava o produktivnosti slovenskih podjetij (Domadenik in ostali, 2016), je pokazala, da imajo tista z več politično aktivnimi člani nadzornih svetov nižjo produktivnost od povprečja panoge.
2. Po mnenju managerjev (IMD, 2021) v Sloveniji:
 - organi upravljanja (nadzorni sveti, neizvršni direktorji v upravnih odborih) ne nadzorujejo uprave učinkovito.
 - državno lastništvo predstavlja grožnjo poslovnim aktivnostim v bistveno večji meri kot v Avstriji in Nemčiji;
 - velike korporacije delujejo manj učinkovito z vidika mednarodnih standardov kot korporacije v Nemčiji ali Avstriji;
 - je kredibilnost vodstev v Sloveniji nekoliko nižja kot v Nemčiji, medtem ko je v Avstriji občutno višja.
3. Arbitrarna vloga državno reguliranega zdravstvenega sistema temelji na nerešenem vprašanju agenta v primeru javnih izvajalcev (Tajnikar in ostali, 2015). Le-ti morajo prevzeti ključne poslovne funkcije, ki se nanašajo tako na upravljanje s človeškim viri (nagrajevanje zaposlenih) kot organiziranje delovnih procesov, nabave opreme in ostalega materiala ter odločati o investicijah.

Tabela 3: Primerjava kritičnih dejavnikov korporativnega upravljanja podjetij

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija - Nemčija	Razlika Slovenija - Avstrija
ORGANI UPRAVLJANJA (0-10) 0 = ne nadzorujejo uprave učinkovito, 10 = nadzorujejo upravo učinkovito	4,39	-2,11	-2,89
DRŽAVNO LASTNIŠTVO V PODJETJIH (0-10) 0 = predstavlja grožnjo poslovanju, 10 = ne predstavlja grožnje poslovanju	4,25	-2,36	-2,61
VELIKE KORPORACIJE (0-10) 0 = niso učinkovite po mednarodnih standardih, 10 = so učinkovite po mednarodnih standardih	5,70	-1,47	-1,63
KREDIBILNOST MANAGERJEV (0-10) 0 = nizka 10 = visoka	4,94	-0,57	-1,53
Indeks zaznave korupcije v javnem sektorju (0 – zelo koruptivno; 100 –zelo čisto)	57	-23	-17

Vir: Povzeto po Global Competitiveness Report, IMD (2021) in Transparency International (2021). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Realizacija predlogov iz ANP2020⁵:

- *Združitev državnega premoženja na enem mestu za učinkovitejše upravljanje in večjo donosnost državnega kapitala.*
- *S portfeljskimi naložbami SDH prosto razpolaga ter z njimi zasleduje izključno gospodarske cilje.*
- *Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID).*

⁵ Načrtovana pravna podlaga: Zakon o demografskem skladu.

Ukrepi in usmeritve 3: Upravljanje podjetij s kapitalskimi naložbami države in javnih zavodov

Cilj: depolitizacija in profesionalizacija upravljanja v podjetjih s kapitalskimi naložbami države in v javnih zavodih.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

- SDH je politično neodvisna finančna institucija, ki izključno v normativnem okviru, vzpostavljenim v Sloveniji in potrjenim s strani OECD, profesionalno upravlja vse strateške kapitalske naložbe države. To so kapitalske naložbe v podjetja in finančne institucije, ki opravljajo tudi zelo pomembne naloge »javne službe«.
 - Uspešnost upravljanja temelji na kakovosti upravljalcev. Zato *kadrovanje v organe upravljanja SDH in družb s kapitalsko naložbo države poteka po načelu meritokracije in ne načelu strankarskih kvot – nastavljanje kadrov brez potrebnega znanja in referenc je kaznivo dejanje.*
 - Ključna cilja upravljanja se določita tako, da se opredeli zahtevana donosnost in vsebina primerljivih naložb (doma in v tujini) ter ovrednotijo stroški izvrševanja »javne službe« strateških naložb v odstotnih točkah donosnosti teh naložb. Pri tem je potrebno upoštevati tudi trajnostni vidik.
 - Donosnosti primerljivih naložb, zmanjšane za stroške »javne službe«, opredeljujejo zahtevano donosnost vsake posamezne strateške naložbe države, ki jo mora zagotoviti SDH, seveda poleg polnega izvrševanja »javne službe«.
 - Plače v sistemu SDH so izrazito odvisne od doseganja ciljev upravljanja s tem premoženjem, kar delno velja tudi za člane vlade kot člane skupščine SDH. Tako nedoseganje letnih planov SDH v skladu s sprejeto formulo zmanjšuje uspešnostni del plače vladnih funkcionarjev. Ko so znani podatki, se naredi poračun uspešnostnega dela plače za leto dni nazaj.
- S kapitalskimi deleži v podjetjih in finančnih institucijah, ki jih država kvalificira kot portfeljske naložbe, SDH prosto razpolaga, z njimi zasleduje izključno gospodarske cilje ter pospešeno prodaja po postopku, ki omogoča za vsako naložbo najti način za nadzorovano prodajo po najboljši ceni. Te naložbe se ovrednotijo vnaprej, določi se spodnjo mejo še sprejemljive cene in nagrado za uspešnost prodaje, ki jo SDH veže na zelo široko odstopanje od ocenjene vrednosti in hitrost prodaje (npr. 50% nad ocenjeno vrednostjo pomeni uspešnost upravljalca v višini 5% presežka in še 3%, če je prodaja realizirana v določenem času npr. treh let). V primeru, da doseže v določenem času vrednost delnice na trgu v pogodbi določeno stopnjo rasti, se za razliko poveča prodajna cena.
- Po predhodni analizi vseh oblik javne službe kot so sedaj določene v zakonodaji, je potrebno izločiti vse, kar ni smiselno in se lahko prepusti trgu. Logika »kaj vse mora storiti država« se mora zamenjati s »kaj je najbolj nujno, da dela država«. Profesionalizacija upravljanja javnih zavodov temelji na:
 - jasni opredelitvi javne službe,
 - ustreznem načinu korporativnega upravljanja zavodov, ki naj bo podoben kot pri gospodarskih organizacijah, zato je treba spremeniti Zakon o zavodih in vključiti sodobne opredelitve z vidika določitve agenta v primerih javnih izvajalcev in njegove profesionalne (avtonomne in nepolitične) vloge ter pooblastil pri poslovnih odločitvah (tudi plačah).

- Na tej osnovi takoj sprejeti spremembe pravne ureditve, ki bi omogočile reformiranje javnih zavodov, zavodov s področja visokega šolstva in raziskovalne dejavnosti, še posebej pa zavodov s področja zdravstva⁶.

⁶ Analizo, sklepe in predloge ukrepov oziroma usmeritev z zdravstvo smo v tem ANB2022 prikazali še v dveh točkah: z vidika potrebnih vlaganj v opremo in nepremičnine v točki 2.1.3.4 in z vidika nematerialne blaginje, ki jo prinaša dobro zdravstvo, v točki 3.2.4.

2.1.1.4 Izobraževanje in usposabljanje (kakovost visokega šolstva, vseživljenjsko izobraževanje, usklajenost s potrebami trga dela, dualni sistem)

1. V Sloveniji je delež študentov, ki je del svojih študijskih obveznosti opravil v tujini, bistveno nižji kot v Avstriji ali Nemčiji; prav tako v Slovenijo pride kar za petkrat manj tujih študentov na 1000 prebivalcev kot v Avstrijo in za tretjino manj kot v Nemčijo.
2. Kvaliteta slovenskih univerz je po mnenju tujih presojevalcev (ARWU, Times) bistveno slabša kot kvaliteta univerz v Nemčiji ali Avstriji. Univerza v Ljubljani je na tej lestvici uvrščena v skupino med 501 in 600 najboljših univerz na svetu, njena uvrstitev pa pada že vse od leta 2016 naprej.
3. V Sloveniji upada delež zaposlenih, ki se izobražujejo ali usposablajo ob delu.
4. Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021) v Sloveniji:
 - Sistem praks ni učinkovito vključen v sistem izobraževanja;
 - Sistem izobraževanja manj učinkovito pokriva potrebe gospodarstva kot v Nemčiji ali Avstriji; skrbi nas lahko predvsem to, da je zaostanek večji na področju univerzitetnega izobraževanja.
 - Usposabljanje zaposlenih ne predstavlja tako visoke prioritete v podjetjih kot je to v Nemčiji in Avstriji;
 - Izobraževanje managementa je v manjši meri usklajen s potrebami poslovne skupnosti kot v Avstriji ali Nemčiji.

Tabela 4: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov izobraževanja in usposabljanja

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija - Nemčija	Razlika Slovenija - Avstrija
MOBILNOST SLOVENSkih ŠTUDENTOV Število študentov, ki študirajo na tujih visokošolskih institucijah na 1000 prebivalcev (2018)	1,54	0,06	-0,89
MOBILNOST TUJIH ŠTUDENTOV Število tujih študentov, ki študirajo na slovenskih visokošolskih institucijah na 1000 prebivalcev (2018)	1,65	-2,11	-6,87
Kvaliteta visokošolskih institucij: število univerz med top 100, ARWU (Times) rangiranje (2021)	0	-4	0
Kvaliteta visokošolskih institucij: število univerz med top 200 ARWU (Times) rangiranje (2021)	0	-10	-1
INDEKS IZOBRAŽEVANJA NA UNIVERZAH (Times Higher Education University ranking)	3,12	-37,61	-14,01
PRAKSE (0-10) 0 = niso učinkovito vključene, 10 = so učinkovito vključene	3,05	-5,31	-5,05
SISTEM IZOBRAŽEVANJA (0-10) 0 = ne dosega ciljev za konkurenčno gospodarstvo, 10 = dosega cilje za konkurenčno gospodarstvo	6,77	-0,84	-1,08
SISTEM UNIVERZITETNEGA IZOBRAŽEVANA (0-10) 0 = ne dosega ciljev za konkurenčno gospodarstvo, 10 = dosega cilje za konkurenčno gospodarstvo	6,09	-1,67	-1,79
USPOSABLJANJE ZAPOSLENIH (0-10) 0 = ni visoka prioriteta v podjetjih, 10 = je visoka prioriteta v podjetjih	6,45	-0,95	-1,60
IZOBRAŽEVANJE MANAGEMENTA (0-10) 0 = ni usklajen s potrebami poslovne skupnosti, 10 = je usklajen s potrebami poslovne skupnosti	6,88	0,04	-0,40

Vir: Povzeto po Global Competitiveness Report, IMD (2021). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Realizacija predlogov iz ANP2020⁷:

- Poskusno izvajanje vajeništva na Centru RS za poklicno izobraževanje, V strategiji bodo oblikovani ukrepi za boljšo pretočnost znanj med javnimi raziskovalnimi zavodi in gospodarstvom (v pripravi).

⁷ Pravna podlaga: Uvajanje dualnega sistema v srednjem strokovnem in višjem šolstvu.

Ukrepi in usmeritve 4: Izobraževanje

Cilj: Povečanje učinkovitosti izobraževanja na visokošolski ravni ter uvedba dualnega sistema izobraževanja v srednjih šolah.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Povečati učinkovitost visokošolskega izobraževanja z vidika povečanja odgovornosti študentov in zaključevanja študija študentov v roku programov z naslednjimi ukrepi:
 - Vpeljava študentskih vavčerjev, ki pomenijo brezplačen dostop do vseh pravic, ki izvirajo iz študentskega statusa vendar samo za akreditirano število let trajanja študijskega programa in nagraditi tiste, ki opravijo študij v rednem roku (na primer v okviru nacionalne stanovanjske sheme, pri štipendiranju študija doma in v tujini, pri zaposlitvi v javnem sektorju);
 - Največ 3-kratno opravljanje izpitov in to samo v študijskem letu vpisanih predmetov;
 - Prilagoditev programov novim vsebinam (digitalizacija, staranje prebivalstva, tehnologije, ki podpirajo zeleni prehod), novim metodam poučevanja in preverjanja znanja, ki omogočajo sprotno opravljanje obveznosti;
 - Študentsko delo lahko opravljajo samo študentje, ki redno opravljajo študijske obveznosti;
 - Vpeljava ustreznega modela štipendiranja za študente iz socialno šibkih družin;
 - Zagotoviti cenovno ustrezno bivanje v povečanem številu študentskih domov (npr. Nizozemska, Švica).
2. Zmanjšati pedagoško obveznost učiteljev in visokošolskih sodelavcev na raziskovalnih slovenskih univerzah na primerljivo raven razvitih držav (povečati število učiteljev in visokošolskih sodelavcev preko združevanja raziskovalnih oddelkov inštitutov, z mednarodnimi razpisi, izmenjavo, obiski ter sodelovanjem gostov iz prakse) ter
 - uvesti stimulativno nagrajevanje velikih dosežkov,
 - zaostri pogoje za ocenjevanje uspešnosti raziskovalnega dela,
 - vpeljati ocenjevanja relevantnosti in kakovosti delovanja učiteljev z vidika vpliva na gospodarstvo in družbo,
 - vpeljati spremembo in dopolnitev sistema habilitacij, ki zahteva tudi sodelovanje z gospodarstvom na področjih, ki so ključna za dvig produktivnosti.
 - UL kot največja in najbolj vplivna univerza si postavi cilj, da v šestih letih napreduje na Šanghajski lestvici med 300 najboljših na svetu, pri čemer ji država pomaga z ustreznimi ukrepi. Država ne more naložiti dodatnih obveznosti brez ustreznega ovrednotenja in takojšnjega povečanja financiranja.
3. Uvedba dualnega sistema po vzoru Avstrije in Nemčije in vzpostavitev sistema t.im. »svetov šol« na ravni poklicnih in tehničnih usmeritev, v katerih so predstavniki gospodarstva, na ravni visokega šolstva pa vzpostaviti sistem t.im. »svetovalnih organov« na vsaki članici vseh univerz, ki bi bil sestavljen iz predstavnikov gospodarstva in bi imel vlogo so-oblikovalca študijskih vsebin.

2.1.1.5 Javne finance

1. Javne finance imajo izreden vpliv na raven produktivnosti v državi, saj po eni strani opredeljujejo pogoje finančnega in komercialnega poslovanja ekonomskih subjektov prek oblikovanja percepcije finančne trdnosti države (tudi skozi bonitetne ocene) in prek vodenja bolj ali manj uspešne proticikličnosti fiskalne politike ter s tem stabiliziranja pogojev gospodarjenja. Po drugi strani z obsegom in strukturo javnih izdatkov in prejemkov opredeljujejo obseg in kakovost širše pojmovane infrastrukture in njenih stroškov.
2. Nefleksibilnost proračuna, neustrezna struktura proračunskih prihodkov in odhodkov, velika negotovost gospodarstva pri razumevanju davčnih obveznosti, relativno velik javni dolg, težko dosegljiva skladnost s fiskalnimi pravili so nekateri vzroki zaostajanja v produktivnosti, ki jih lahko pripišemo področju javnih financ. Zaostajanje je največje na naslednjih področjih:
 - Vodenje javnih financ je v Sloveniji je, glede na potrebno večjo intenzivnost in odzivnost kot v Avstriji in Nemčiji, bistveno premalo proticiklično ali pa je bilo v določenih letih celo prociklično.
 - Struktura javnofinančnih izdatkov za namene, ki močno vplivajo na produktivnost (npr. infrastruktura, raziskave in razvoj, visoko šolstvo, zdravstvo...), ni ustrezna.
3. Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021) v Sloveniji:
 - davki na dohodek fizičnih oseb manj spodbujajo ljudi k delu kot v Avstriji ali Nemčiji saj so posamezniki, ki imajo plačo višjo od 2,5 kratnika povprečne plače, predvsem s prispevki obremenjeni po nadpovprečno visokih stopnjah;
 - staranje prebivalstva predstavlja večje breme za ekonomski razvoj kot v Avstriji ali Nemčiji in obstaja večja skrb, da financiranje pokojnin ni ustrezno;
 - javne finance slabše upravljamo ;
 - je realnejša grožnja, da bo davčni zavezanec obdolžen davčnih utaj (nejasnost predpisov).

Tabela 5: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov javnih financ

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija – Nemčija	Razlika Slovenija - Avstrija
DRŽAVNA POMOČ skupaj (v % BDP, 2018)	3,94	1,85	-1,38
SUBVENCije (0-10) 0 = izkrivljajo pošteno konkurenco in ekonomski razvoj, 10 = ne izkrivljajo poštene konkurence in ekonomski razvoj	5,33	0,35	-0,32
DAVKI NA DOHODEK FIZIČNIH OSEB (0-10) 0 = ne spodbujajo ljudi k delu, 10 = spodbujajo ljudi	2,99	-2,95	-2,27
Ginijev koeficient, (0-100) 0=popolna enakost, 100=popolna neenakost (Eurostat, 2020)	23,5	-10,90	-3,50
JAVNE FINANCE (0-10) 0 = niso učinkovito upravljane, 10 = so uspešno upravljane	3,38	-1,15	-1,14
STROŠKI KAPITALA (0-10) 0 = zavirajo podjetniški razvoj, 10 = vzpodbujajo podjetniški razvoj	4,79	-2,29	-1,59
DAVČNA UTAJA (0-10) 0 = je grožnja, 10 = ni grožnja	3,82	-2,24	-2,11

Vir: Povzeto po Global Competitiveness Report, IMD (2021), Eurostat (2020). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Realizacija predlogov iz ANP2020:

- Oblikovani ukrepi za zeleni prehod, digitalno preobrazbo, trajnostno rast, zdravstvo in socialno varnost (v pripravi);
- Zmanjševanje administrativnih ovir in poenostavitve, višje neto plače⁸ (v pripravi);
- Dodatni ukrepi za učinkovito črpanje denarja iz EU skladov (v pripravi);

⁸ Pravna podlaga: Nacionalni načrt za okrepanje in odpornost, novele zakonov s področja davka od dohodka pravnih oseb, davka na dodano vrednost in dohodnine.

- Sprejeti interventni ukrepi⁹ je RS zagotovila učinkovit odgovor na pandemijo COVID-a, kar se odraža v bonitetnih ocenah.

Ukrepi in usmeritve 5: Javne finance in fiskalna politika

Cilj: Agresivna proticiklična fiskalna politika, poenostavitev davčnega sistema in prestrukturiranje javnih izdatkov v smeri podpore projektom, ki imajo največji vpliv na dvig produktivnosti.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Država vodi agresivno proticiklično fiskalno politiko.
 - Z aktivnim sodelovanjem pri opredelitvi novih fiskalnih pravil država doseže bistveno večji avtonomni manevrski prostor za nevtraliziranje nihanj gospodarske aktivnosti v Sloveniji nad tistim v jedrnih državah.
 - V ta namen oblikuje fleksibilni del v višini okoli 7% javnih izdatkov (okoli 5 o.t. nameni za investicije), za kolikor lahko skrči javne izdatke v primeru pregretosti oz. jih v kriznih razmerah usmeri v namene z najvišjim multiplikatorjem BDP (vsebinsko-razvojni proračun). Zato mora imeti v takšnem obsegu tudi pripravljene ustrezne projekte, ki imajo v naprej določeno možnost odložitve npr. do treh let in tudi pripravljene projekte za takojšnjo realizacijo. Enako velja tudi za neinvesticijske izdatke.
2. Za doseganje AAA- (ali vsaj AA+) ranga vseh treh bonitetnih agencij, ki zagotavlja zasebnemu sektorju kolikor toliko podobne pogoje poslovanja (ne samo finančnega) kot v Avstriji in Nemčiji, je potrebno, upoštevajoč demografske in okolijske izzive, na srednji rok doseči dolgoročno stabilno zadolženost javnega sektorja v obsegu manjšem od 60% BDP (npr. blizu 40% BDP). Hitro večanje BDP in javne finance brez primanjkljaja v gospodarskem ciklu, sta ključna predpogoja. Javnofinančni izdatki se preusmerijo v tiste z največjim multiplikatorjem BDP in hkrati racionalizirajo tam, kjer ne prispevajo k rasti produktivnosti.
3. Popolna poenostavitev davčnega sistema z odpravo velike večine (npr. 80%) izjem, s tem razširitvijo davčne osnove in znižanjem davčnih stopenj, nadaljnje znižanje progresije pri dohodnini in uvedba nepremičninskega davka, so nujni ukrepi za enostavnejši, za zavezance manj tvegan in administrativno cenejši ter bolj ugoden davčni sistem. Spremembe tudi bolj nagrajujejo najbolj produktivne kadre in podjetja.
4. Vsa povečanja javnih izdatkov, navedena v tem akcijskem načrtu, vključno s predvidenim zmanjšanjem EU kohezijskih sredstev, so nevtralizirana z zmanjšanjem ali nerealizacijo drugih javnih izdatkov, s pridobitvijo EU sredstev za namen, ki bi bil sicer financiran iz domačih javnih blagajn, z uvedbo nepremičninskega davka (ob hkratnem zmanjšanju financiranja občin iz državnega proračuna v isti višini) ali z drugimi načini povečanja javnih prihodkov.

⁹ Pravna podlaga: PKP 1-8.

2.1.1.6 Kakovost in primernost finančnega sistema, institucij in trgov

1. Zadolženost podjetij upada vse od konca finančne krize v letu 2012. Za 2019 bo verjetno agregatni neto finančni dolg glede na EBITDA pod 3,0.
2. Ni izdaj lastniških instrumentov – vloga trga kapitala in Ljubljanske borze je minorna. Borzni indeks je bil v letih 2007 in 2008 bistveno bolj volatilen kot po letu 2013, obseg trgovanja na organiziranem trgu na prebivalca je v Sloveniji obsegal zgolj 1% trgovanja na prebivalca v Nemčiji in zgolj 4 % prometa v Avstriji. Tudi dostop do tveganega kapitala je v Sloveniji po mnenju managerjev slabši kot drugje.
3. Zaradi slabo delujočega trga kapitala pokojninsko varčevanje ni privlačno, kar ne bo vodilo samo do socialnih problemov bodočih upokojencev, temveč v manj varčevanja, manjšo razpoložljivost lastniškega kapitala in posledično nižjo kapitalsko opremljenost ter produktivnost. V Nemčiji upokojenec financira več kot 50% izdatkov po upokojitvi z unovčenjem naloženih sredstev, v Sloveniji zanemarljivo malo tudi zaradi »varnega«, sprotno financiranega (dokladnega) pokojninskega sistema.
4. Po mnenju managerjev, navkljub najvišjem deležu bančni depozitov prebivalstva v BDP v EU, trg vrednostnih papirjev v Sloveniji ne zagotavlja zadostnega financiranja za podjetja, stroški kapitala pa v večji meri ovirajo razvoj poslovanja kot v Avstriji oziroma Nemčiji (IMD Global Competitiveness Report, 2021).
5. Bonitetna ocena Slovenije in ocena investicijskega tveganja sta v Sloveniji slabši kot v Avstriji ali Nemčiji.
6. Slovenija ima bistveno nižji delež bančne aktive v BDP-ju kot Avstrija in Nemčija, obrestna marža je bistveno višja (ni ekonomij obsega v poslovnem bančništvu).

Tabela 6: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov finančnega sistema

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija – Nemčija	Razlika Slovenija – Avstrija
Kapitalizacija organiziranega trga vrednostnih papirjev (% BDP, 2020)	14,91	-41,10	-13,83
M&A AKTIVNOST Število poslov na kotirajoča podjetja (povprečje 2015-2017)	0,791	-2,04	-1,22
TRG VREDNOSTNIH PAPIRJEV (0-10) 0 = ne zagotavlja zadostnega financiranja za podjetja, 10 = zagotavlja zadostno financiranje za podjetja	3,88	-3,37	-2,02
OBSEG TRGOVANJA NA ORGANIZIRANEM TRGU VREDNOSTNIH PAPIRJEV (US\$ ne prebivalca, 2019)	164	-16.087	-3.607
STROŠKI KAPITALA (0-10) 0 = ovirajo razvoj poslovanja, 10 = spodbujajo razvoj poslovanja	4,79	-2,29	-1,59
PRAVICE DELNIČARJEV (0-10) 0 = niso ustrezno implementirane, 10 = so ustrezno implementirane	6,02	-2,06	-1,68
TRGI KAPITALA (0-10) 0 = niso lahko dostopni, 10 = so lahko dostopni	6,25	-1,85	-1,35
TVEGAN KAPITAL (0-10) 0 = ni enostavno dostopen podjetjem, 10 = je enostavno dostopen podjetjem	4,02	-1,43	-0,87
Rang ocene kreditnega tveganja (2020)	45,3	-14,7	-11,7
Delež bančne aktive (% BDP, 2020)	114,39	-92,97	-62,97
POLITIKA CENTRALNE BANKE (0-10) 0 = negativni učinek na gospodarstvo, 10 = pozitiven učinek na gospodarstvo	5,53	-0,75	-1,28
FINANČNA IN BANČNA REGULACIJA (0-10) 0 = ni povsem primerna, 10 = je povsem primerna.	6,18	-0,59	-1,25

Vir: Povzeto po Global Competitiveness Report, IMD (2021). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Realizacija predlogov iz ANP2020¹⁰:

- Izdajanje biometričnih osebnih izkaznic.

Ukrepi in usmeritve 6: Kapitalski in finančni trgi

Cilj: Boljša dostopnost slovenskega gospodarstva do ustreznih finančnih virov po pogojih, ki jih imajo podjetja v Avstriji in Nemčiji.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Banke morajo preseči vlogo klasičnih hranilnic in podpreti kapitalsko opremljenost podjetij – z ukrepanjem v tej in naslednji točki jim mora biti omogočeno to izpolniti, zato je potrebno:
 - Izjemen obseg bančnih depozitov prebivalstva v določenem delu preoblikovati v bolj tvegane naložbe primerne za financiranje gospodarstva s ponudbo domačih investicijskih instrumentov (npr. obveznice, investicijski skladi) in prostovoljnega pokojninskega zavarovanja, v katerega bo avtomatično vključen vsak zaposlen državljan RS, ki pa ima možnost po določenem obdobju prekiniti to zavarovanje (»opt-out«).
 - Oblikovati je potrebno razmere, ki bodo vzpodbujale prostovoljno pokojninsko varčevanje in vlaganje prebivalstva v domače investicijske instrumente.
 - Določen del zbranih prostovoljnih pokojninskih prihrankov (premij) se lastniško vlaga v perspektivna slovenska podjetja, določen del pa mora biti mednarodno razpršen.
2. Država zagotovi pogoje za hitro implementacijo inovacij in razvoja tehnologije v izvajanje finančnih storitev, kot so:
 - uporaba biometričnih podatkov, neposrednega trženja, avtomatiziranega odločanja, uskladitev s čezmejnimi pravnimi redi, tudi z opustitvijo nacionalnih specifičnih ureditev pri izvrševanju finančnih transakcij (npr. tudi pri obdavčitvi kapitalskih instrumentov),
 - zagotoviti za vse uporabnike enotno odgovorno, pregledno in pošteno uporabo podatkov ter sprejeti ukrepe za krepitev informacijske in kibernetske varnosti.Vsi ti ukrepi vodijo do višje produktivnosti, večje konkurenčnosti, rasti obsega poslovanja z možnostjo izkoriščanja ekonomij obsega (tudi zaradi možnosti čezmejnega trženja produktov), večje fleksibilnosti finančnega sektorja in s tem nižjih stroškov in bolj ustreznih oblik financiranja gospodarstva.
3. Zeleno financiranje družbeno odgovornih naložb in projektov krožnega gospodarstva na podlagi:
 - identifikacije in integracije tveganj ESG-dejavnikov v proces najema posojila;
 - spodbujanja razvoja in prenosa tehnologij ter intelektualne lastnine na univerzah in raziskovalnih institucijah (na primer Regionalna platforma za prenos tehnologij (CEETT Platform) in Sklad tveganega kapitala (VC-sklad) za naložbe v slovenska podjetja v zgodnji fazi razvoja, ki ju razvija SID banka).

¹⁰ Pravna podlaga: Zakon o osebni izkaznici.

2.1.2 »Mehki« dejavniki produktivnosti na ravni podjetij

2.1.2.1 Upravljanje podjetij

Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021) v Sloveniji:

- So mala in srednja podjetja manj učinkovita po mednarodnih standardih kot v Avstriji ali Nemčiji;
- Sta vzdrževanje ravni poslovanja in razvoj manj primerno načrtovana in financirana kot v Avstriji ali Nemčiji;
- Je družbena odgovornost podjetij v Sloveniji slabša kot v Avstriji ali Nemčiji, prav tako vrednote podjetij v manjši meri vključujejo vrednote, ki se tičejo zaposlenih;
- Je motivacija zaposlenih v Sloveniji bistveno nižja kot v Avstriji ali Nemčiji;
- Zadolženost podjetij v večji meri ovira podjetja v konkurenčnem boju v primerjavi z Avstrijo ali Nemčijo;
- So računovodske prakse manj učinkovito implementirane v poslovanje kot v Avstriji ali Nemčiji, prav tako etična načela.

Tabela 7: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov upravljanja podjetij

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija - Nemčija	Razlika Slovenija - Avstrija
MALA IN SREDNJA PODJETJA (0-10) 0 = niso učinkovita po mednarodnih standardih, 10 = so učinkovita po mednarodnih standardih	6,46	-1,81	-1,49
VZDRŽEVANJE RAVNI POSLOVANJA IN RAZVOJ (0-10) 0 = ni ustrezno načrtovano in financirano, 10 = ustrezno načrtovano in financirano (2018)	5,78	-1,06	-2,26
DRUŽBENA ODGOVORNOST (0-10) 0 = nizka, 10 = visoka	5,95	-0,20	-0,95
VREDNOTE PODJETIJ (0-10) 0 = ne upoštevajo vrednot zaposlenih, 10 = upoštevajo vrednote zaposlenih	4,95	-1,38	-1,49
MOTIVACIJA ZAPOSLENIH (0-10) 0 = nizka, 10 = visoka	5,21	-1,43	-2,42
DOLG PODJETIJ (0-10) 0 = omejuje sposobnost podjetij za konkurenčni boj, 10 = ne omejuje sposobnosti podjetij za konkurenčni boj	5,43	-1,52	-0,52
RAČUNOVODSKE PRAKSE (0-10) 0 = niso učinkovito implementirane v poslovanju, 10 = so učinkovito implementirane v poslovanju	6,49	-1,21	-1,44
ETIČNE PRAKSE (0-10) 0 = niso učinkovito implementirane v poslovanju, 10 = so učinkovito implementirane v poslovanju (2018)	5,88	-1,9	-2,06
PRAVIČNOST (0-10) 0=ni pravično upravljana, 10=je pravično upravljana	4,54	-3,56	-2,62

Vir: Povzeto po World Competitiveness Report, IMD (2021). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Realizacija predlogov iz ANP2020¹¹:

- *Spodbujanje raznolikost po spolu v organih vodenja in nadzora.*

¹¹ Pravna podlaga: Novela Zakona o gospodarskih družbah.

Ukrepi in usmeritve 7: Upravljanje podjetij

Cilj: skleniti novo pogodbo za dvig produktivnosti (»družbena pogodba« na ravni podjetij), ki ustvarja zaupanje med vsemi deležniki v podjetjih, z jasnimi zavezami po višjem obsegu vlaganj s strani lastnikov, proaktivnem delovanju sindikatov, nadgradnji načina vodenja podjetij in vključevanju vseh deležnikov v odločanje.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Ustvarjanje vrednosti in krepitev zaupanja postaviti v ospredje podjetniških praks in upravljavskih procesov:
 - Razvijati poslovne modele, ki bodo izboljšali pozicijo podjetij v verigah ustvarjanja vrednosti.
 - Spodbuditi soupravljanje zaposlenih bodisi preko solastništva (stimulativno obdavčenje) bodisi preko sodelovanja v organih upravljanja, tudi v manjših podjetjih (primer Dewesoft).
 - Dvigovati standarde upravljanja s poudarkom na etiki, skladnosti poslovanja, integriteti, družbeni odgovornosti. Najboljše prakse se prepoznajo in nagradijo v okviru stanovskih organizacij.
2. Uvedba »trajnostnega vodenja« oziroma »prosvetljenega« managementa, kot je to opredelilo Združenje Manager, kot nove paradigme v vodenju (širši pogled: družba, okolje, ekonomski vidiki in načini delovanja) in sistemsko spodbujanje vključevanja trajnostnih kazalnikov med kazalnike za strateško kontrolo s strani managerskih združenj in države.
3. Povečevanje raznolikosti v podjetjih (povečanje deleža žensk in tujcev na vodilnih pozicijah za 10 odstotnih točk do leta 2027. Podjetniške prakse in upravljavski procesi se bodo sproti prilagajali staranju prebivalstva in v tem okviru podaljševanju delovne dobe.

2.1.2.2 Izobraževanje in usposabljanje zaposlenih

1. Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021) v Sloveniji:
 - Produktivnost zaposlenih ni konkurenčna z vidika mednarodnih standardov;
 - So mednarodne izkušnje slabše kot v Nemčiji ali Avstriji;
 - Je poslovno okolje v Sloveniji manj vabljivo za tuje strokovnjake kot v Avstriji ali Nemčiji, prav tako zaposlovanje tujcev v večji meri ovira zakonodaja;
 - Beg možganov v večji meri ovira konkurenčnost gospodarstva;
 - Pridobivanje in delo s talenti predstavlja prioriteto v manjšem številu podjetij kot v Avstriji ali Nemčiji;
 - Je nacionalna kultura manj naklonjena tujim idejam kot v Avstriji ali Nemčiji.
2. Podatki kažejo, da so razlike v nagrajevanju bistveno nižje kot v Avstriji ali Nemčiji.
3. Podatki o usposabljanju in izobraževanju kažejo, da se v Sloveniji izobražuje in usposablja bistveno manj ljudi, starejših od 24 let, kot v Avstriji. Posebej pereča je situacija pri manj izobraženih kadrih.
4. Delež managerjev, ki se je izobraževal ali usposabljal v zadnjih štirih tednih, je leta 2019 v Sloveniji znašal zgolj 11,5%.

Tabela 7: Primerjava kritičnih dejavnikov izobraževanja in usposabljanja zaposlenih

Kritični dejavniki (percepcija managerjev / podatki)	Slovenija	Razlika Slovenija - Nemčija	Razlika Slovenija - Avstrija
MEDNARODNE IZKUŠNJE (0-10) 0 = šibke 10 = pomembne	5,21	-0,88	-0,69
PRODUKTIVNOST ZAPOSLENIH (0-10) 0 = ni konkurenčna po mednarodnih standardih, 10 = je konkurenčna po mednarodnih standardih	5,22	-2,11	-2,43
TUJI STROKOVNJAKI (0-10) 0 = poslovno okolje jih ne privlači, 10 = poslovno okolje jih privlači	3,07	-3,46	-3,37
IMIGRACIJSKA ZAKONODAJA (0-10) 0 = preprečuje podjetjem zaposlovati tujce, 10 = ne preprečuje podjetjem zaposlovati tujce (2021)	5,43	-1,64	0,16
BEG MOŽGANOV (0-10) 0 = ovira konkurenčnost gospodarstva, 10 = ne ovira konkurenčnost gospodarstva	3,79	-2,14	-1,86
PRIVABLJANJE IN ZADRŽANJE TALENTOV (0-10) 0 = ni prioriteta podjetij, 10 = je prioriteta podjetij	6,48	-0,89	-1,52
RAZLIKA V NAGRAJEVANJU Razmerje med plačo predsednika uprave in plačo osebnega asistenta (2018)	9,58	-6,24	-5,11
NACIONALNA KULTURA (0-10) 0 = zaprta za tuje ideje, 10 = odprta za tuje ideje	5,59	-0,63	-1,13
Delež prebivalcev z nizko izobrazbo, ki so se izobraževali ali usposabljali v zadnjih 4 tednih (2020)	4,4	2,4	-1,5
Delež prebivalcev z srednjo izobrazbo, ki so se izobraževali ali usposabljali v zadnjih 4 tednih (2020)	3,3	-0,2	-3,1
Delež zaposlenih z visoko izobrazbo, ki so se izobraževali ali usposabljali v zadnjih 4 tednih (2020)	11,2	3,9	-1,5
Delež zaposlenih na delovnem mestu managerjev, ki so se izobraževali ali usposabljali v zadnjih 4 tednih (2019)	11,5	3,9	-4,6

Vir: Povzeto po Global Competitiveness Report, IMD (2021) in Eurostat (2022). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Realizacija predlogov iz ANP2020:

- Spremembe olajšave za izvajanje praktičnega dela v strokovnem izobraževanju¹²;
- Zakon o debirokratizaciji
- Ukrepi aktivne politike zaposlovanja v okviru interventnih ukrepov (PKP 1-8).

¹² Pravna podlaga: Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o davku od dohodkov pravnih oseb, Zakon o debirokratizaciji.

Ukrepi in usmeritve 7: Razvoj kadrov v podjetjih

Cilj: okrepiti obseg in kakovost vseživljenjskega izobraževanja in usposabljanja, razvoj talentov zaposlenih in bistveno okrepiti vlaganja v posebna znanja, neposredno povezana z delovnim mestom, hkrati pa tudi zavedanje pri vseh deležnikih o nujnosti stalnega poklicnega in splošnega izobraževanja.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Razvijanje talentov zaposlenih in privabljanje tujcev s kompetencami in znanji, ki jih v podjetjih potrebujejo.
2. Zaveza delodajalcev za vlaganje v izobraževanje in usposabljanje v vnaprej določeni vrednosti (namenska sredstva) in zaveza oblikovati sistem spodbud za zaposlene za tovrstna izobraževanja, ki temelji tako na vplivu na višino plače kot tudi na možnosti pridobitve višje stopnje formalne izobrazbe.
 - Ponudba teh programov izkorišča možne sinergije z vidika stroškov in kakovosti na primer z interdisciplinarnim povezovanjem različnih podjetij in institucij, zavodov ter javnega sektorja pri vseživljenjskem izobraževanju, kot na primer:
 - medpodjetniška izmenjava izkušenj pri programu Danfoss-Talent Cloud,
 - vseživljenjska izobraževanja preko delno financiranih javnih programov usposabljanja (mentorstva, ipd.).
 - Vsebine izboljšanih programov vseživljenjskega učenja in usposabljanja se oblikujejo na podlagi sistematičnega vključevanja gospodarstva, zbornic (razvoj kompetenc, fleksibilnosti znanja, veščin ipd.) s pomočjo kompetenčnih centrov, ki bi oblikovali sisteme izobraževanja in usposabljanja po meri podjetja in delavca. Pri tem se izkoristi tudi aktivno politiko zaposlovanja, ukrep čakanja na delo oz. skrajšanega delovnega časa, z zahtevo po vključitvi v relevantne programe izobraževanja. Priznavanje novih znanj in kompetenc, pridobljenih na podlagi tovrstnih internih akademij, pa se opravi po predpisanih postopkih preko sistema ECTS. S tem se omogoči morebitno priznavanje dela formalnih stopenj izobrazbe.
3. Managerska združenja se zavežejo, da bodo vsa delovala v smeri bistvenega izboljšanja kakovosti managementa z njegovim stalnim usposabljanjem in izobraževanjem (neformalnim in formalnim). Primer neformalnega dela izobraževanja vrhnjih managerjev je tudi »dan za kompetence«, ko lahko zaposleni na ključnih pozicijah v podjetju dva dneva na mesec namenili nadgradnji svojega znanja po lastni izbiri (pridobivanje systemskega razmišljanja na podlagi sodelovanja na webinarjih, on-line učenje novih vsebin, samostojne raziskave vsebin, ki so ali niso povezane z njihovim delom, ipd). Poleg sistema vzpodbujanja izobraževanja zaposlenih, bodo managerji tako tudi s svojim zgledom vzpostavili in razvijali kulturo stalnega izobraževanja, ki mora postati ena glavnih vrednot pri poslovanju podjetij.

2.1.2.3 Razvoj novih tehnologij in digitalna transformacija

1. Energetska intenzivnost v Sloveniji bistveno presega porabo energije na 1000 USD v MTOE v Avstriji in Nemčiji, prav tako je bistveno višja emisija CO₂ na milijon USD ustvarjenega BDP.
2. Izpostavljenost onesnaženosti z delci je v Sloveniji nekoliko večja kot v Avstriji ali Nemčiji.
3. Invencije okolju prijaznih tehnologij na prebivalca so v Sloveniji naraščale do leta 2013, sedaj pa padajo in so znašale leta 2016 7,71 enot invencij na prebivalca, kar je bistveno manj od povprečja EU (17 enot na prebivalca) in držav OECD (21 enot na prebivalca). V Nemčiji znaša število invencij okolju prijaznih tehnologij skoraj 42 enot na prebivalca, v Avstriji pa 30.
4. Delež okolju prijazne tehnologije med vsemi patenti na svetu v Sloveniji se je po letu 2013 drastično znižal. Zanimivo je, da kar 85 % vseh teh patentov prispevajo države članice OECD – tudi pri njih je opazno zmanjševanje (učinek Kitajske).
5. Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021) v Sloveniji:
 - Je trajnostni razvoj prioriteta manjšemu deležu podjetij kot v Avstriji ali Nemčiji;
 - Problemi z onesnaževanjem v večji meri vplivajo na gospodarstvo kot v Nemčiji ali Avstriji.

Tabela 8: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov razvoja novih okolijskih tehnologij

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija - Nemčija	Razlika Slovenija - Avstrija
IZPOSTAVLJENOST ONESNAŽEVANJU S PRAŠNIMI DELCI Povprečna izpostavljenost prebivalstva PM _{2.5} , Mikrogrami na m ³ (2019)	17,06	5,13	4,84
ENERGETSKA INTENZIVNOST Skupna poraba energije na vsak mio US\$ BDP v MTOE (2017)	103	41	37
INTENZIVNOST EMISIJ CO ₂ emisije na podlagi notranjega izgorevanja v m ³ na milijon US\$ BDP (2018)	251,1	75,6	108,5
OBNOVLJIVI VIRI Delež obnovljive energije v celotni porabljeni energiji, % (2017)	15,6	2,2	-13,4
TRAJNOSTNI RAZVOJ (0-10) 0 =ni prioriteta podjetij, 10 = je prioriteta podjetij	5,41	-1,52	-2,49
PROBLEMI Z OSNESNAŽEVANJEM (0-10) 0 = resno ogrožajo gospodarstvo, 10 = ne ogrožajo resno gospodarstva	5,75	-1,01	-1,68
OKOLJSKE TEHNOLOGIJE Razvoj okoljskih tehnologij v % svetovnih invencij (2018)	0,03	-11,28	-0,86
RAZVOJ IN UPORABA NOVIH TEHNOLOGIJ (0-10) 0=pravni sistem ovira, 10=pravni sistem ne ovira	5,61	-0,08	-1,22
FINANCIRANJE TEHNOLOŠKEGA RAZVOJA (0-10) 0= ni dostopno, 10= je dostopno	5,55	-0,32	-1,31
DIGITALNA TRANSFORMACIJA (0-10)=ni dobro sprejeto v podjetjih, 10=je dobro sprejeto v podjetjih	5,35	0,83	-0,50

Vir: Povzeto po Global Competitiveness Report, IMD (2021) in Eurostat (2021). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Realizacija predlogov iz ANP2020¹³:

- olajšave za vlaganje v digitalni in zeleni prehod;
- spodbude za razvoj novih tehnologij.

¹³ Pravna podlaga: Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o davku od dohodkov pravnih oseb, Nacionalni načrt za okrevanje in odpornost.

Ukrepi in usmeritve 8: Razvoj novih tehnologij

Cilj: povečati investicije v razvoj novih tehnologij in oblikovanje prebojnih mrež, v katerih se bodo povezovala podjetja, raziskovalna in znanstvena sfera ter inovativni start-upi.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Povečanje investicijskih vlaganj tako v otipljiv kot zaradi učinka komplementarnosti, ki vpliva na višje stopnje donosnosti teh investicij, tudi v ustrezne oblike neotipljivega kapitala (npr. v digitalizacijo, nove inovativne tehnologije, zelene tehnologije). Tovrstna vlaganja omogočajo tudi hitrejše uvajanje novih izdelkov in storitev na trg, kar pa zahteva intenzivnejše uvajanje agilnih metod managementa v podjetjih. Te je management sposoben uporabiti samo, če se izvajajo ukrepi zapisani v poglavju 2.1.3.
2. Oblikovanje inovacijsko propulzivnih prebojnih mrež, v okviru katerih se podjetja povezujejo z raziskovalno in znanstveno sfero, njihovimi odcepljenimi podjetji ter inovativnimi start up-i.
3. Oblikovanje dodatnih domačih standardov in sodelovanje pri oblikovanju mednarodnih standardov in klasifikacij na področju trajnostnega poslovanja, s katerimi se zahteva povečanje zahtevane ozaveščenosti in aktivnosti podjetij. Podjetja pa se zavežejo spoštovati te standarde in pridobivati domače in mednarodne certifikate trajnostnega poslovanja.

2.1.3 Vlaganja v ključno javno infrastrukturo

2.1.3.1 Energetski sektor

1. Potencialno zelo veliko povečanje narodnogospodarske produktivnosti je mogoče doseči s spreminjanem strukture energetske porabe. Takšno spreminjanje je seveda povezano ne le z zamenjavo kapitalske opremljenosti različnih gospodarskih sektorjev, temveč tudi z znatnimi spremembami tehnologije, torej z zelo velikimi investicijskimi posegi v gospodarstvo.¹⁴
2. Končna poraba energentov v Sloveniji odstopa od ustrezne porabe v Avstriji in Nemčiji predvsem zaradi dveh značilnosti: 1) za skoraj 30% večjega dela porabe nafte in proizvodov nafte ter preko ene tretjine manj naravnega plina in 2) opazno manjšega deleža tokov končne porabe energije v industrijo ter večjega deleža porabe energije v transportu v primerjavi z Nemčijo in Avstrijo.¹⁵
3. V Sloveniji je poraba energije (glede na proizvedeni BDP) relativno velika in je v šestem decilu upoštevanih evropskih držav.
4. Natančnejša presoja energetske (strukturne) (ne)učinkovitosti kaže, da je Slovenija po neučinkovitosti energetske strukture v devetem oziroma zadnjem decilnem razredu med državami analiziranega vzorca 33 evropskih držav. Na podlagi analize ugotavljamo, da bi se pri optimalni (v vzorcu držav realizirani) tehnološki strukturi energentov dani obseg BDP-ja lahko dosegel pri manjši porabi celotne energije (med 15% in 30%) oziroma manjšem obsegu emisij toplogrednih plinov.
5. Analiza ustreznih outputno usmerjenih modelov kaže še opazno večje neučinkovitosti (torej opazno večje potencialno povečanje produktivnosti).
6. Mnenje managerjev kaže, da na lestvici od 1 do 10 v povprečju ustreznost energetske infrastrukture ocenjujejo z oceno 7,47, managerji v Avstriji in Nemčiji pa z oceno 8,4 oziroma 7,8 (IMD Global Competitiveness Report, 2021).

Realizacija predlogov iz ANP2020: ¹⁶

- *Pospešeno umeščanje hidroelektrarn v prostor na srednji Savi in začetek gradnje HE Mokrice;*
- *Dokončanje plinskega bloka v Termoelektrarni Brestanica;*
- *Začetek izgradnje daljnovoda Cirkovce – Pince;*
- *Sprejeta Nacionalna strategija za izstop iz premoga.*
- *vlaganja v energetske učinkovitost stavb (v pripravi),*
- *gradnja NEK2 (pridobljeno energetske dovoljenje, pričetek umeščanja v prostor).*

¹⁴ Kako izrazito energetska struktura v Sloveniji odstopa od ustrezne strukture v drugih razvitih državah je ilustrirano s Sankey-jevo bilanco tokov končne porabe energije v Akcijskem načrtu za dvig produktivnosti (2020).

¹⁵ Vir: Akcijski načrt za dvig produktivnosti, 2020.

¹⁶ Pravna podlaga: Načrt za okrepanje in odpornost, Zakon o obnovljivih virih energije, Zakon o interventnih ukrepih za zavezitev epidemije COVID-19 in omilitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo.

Ukrepi in usmeritve 9: Električna energija

Cilj: Pravočasna celovita usmeritev v proizvodnjo predvsem električne energije, glede na transportne in ostale trende, iz obnovljivih in čistih virov, gradnjo dobrega energetskega pametnega omrežja in energetske sanacije.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Gradnja NEK2, dogradnja dela sistema HE na Savi (največji multiplikacijski učinki), dokončanje izgradnje plinske termoelektrarne, gradnja vetrnih elektrarn in izgradnja različnih zalogovnikov energije. Dodatno bi bilo potrebno pričeti s postopki podaljševanja delovanja NEK1. Z vidika percepcije varnosti bi bilo smiselno razmisliti o malih jedrskih reaktorjih (SMR), ko bo tehnologija razvita za komercializacijo.¹⁷
2. Prenova elektro-distribucijskega omrežja z večkratno povečano zmogljivostjo in spremenjenimi parametri velike razdrobljenosti proizvodnje in potrošnje (pametna omrežja) ter določeno povečanje tudi plinskega omrežja; Gradnja mikro energetskih omrežij v okviru posameznih lokalnih skupnosti, ki temeljijo na obnovljivih virih energije.
3. Povečati vlaganja v energetske učinkovitost javnih stavb (multiplikacijski učinek) in stavb v zasebnem sektorju ter hkrati nujno protipotresno utrditi stavbe.

¹⁷ S svetlo sivo barvo označujemo tiste ukrepe iz ANP2020, za katere so sprejete pravne osnove za izvedbo ali pa izvedba celo že teče, pa jih pri novelaciji nismo izločili kot realizirane, saj so bolj dolgoročni in že sedaj na daljši rok zapolnjujejo vse razpoložljive kapacitete. Če bi jih izločili kot realizirane in jih nadomestili z novimi (dodatnimi), bi to imelo po našem mnenju negativne makroekonomske posledice v obliki pregrevanja npr. v obliki višje inflacije in/ali zmanjšanja BDP multiplikatorja ipd.

2.1.3.2 Železniško omrežje

1. Gostota železniškega omrežja v Sloveniji znaša približno 6 km na 100 kvadratnih kilometrov in je bistveno večja, če jo primerjamo z državami OECD in drugimi državami EU, ki niso članice OECD. Z vidika moderniziranosti (elektrificiranost) električnega omrežja je Slovenija z nekaj več kot 40-odstotnih deležem elektrificiranih prog zelo blizu mediane analiziranega vzorca razvitih držav, vendar bistveno zaostaja za Avstrijo in Nemčijo.
2. Največji primanjkljaj v infrastrukturi je bil zaznan v okolici velikih mest, kjer učinkovit primestni promet vpliva na mobilnost produktivnega prebivalstva.
3. Obseg železniškega tovornega prometa (na enoto BDP) v Sloveniji nas uvršča v prvo četrtno držav (države OECD in države EU, ki niso članice OECD) z največjim prometom, medtem ko smo po obsegu potniškega prometa (na BDP) blizu mediane.
4. Velika težava je investicijsko vzdrževanje, kar je posledica visoke amortiziranosti prog, velikega števila odsekov z nižanimi hitrostmi, zmanjšane zmogljivosti prog in nekonkurenčnosti omrežja. Slovenija je po obsegu stroškov vzdrževanja med državami, ki dajejo za vzdrževanje malo več od mediane vseh prikazani razvitih držav.
5. Inputni DEA modeli kažejo, da je v Sloveniji izkoriščenost inputov železniškega omrežja boljša kot na mediani razvitih držav, čeprav učinkovitost (θ) zelo zaostaja za dosegljivo mejo tehnične učinkovitosti. Učinkovite države bi namreč lahko z učinkovitim izkoriščanjem skrčenega omrežja še vedno prepeljale enak obseg tovora in enako število potnikov, kot ga dejansko prepelje Slovenija.
6. Navkljub zaostajanju Slovenije v učinkovitosti izkoriščanja železniškega sistema pa Slovenija še vedno ni na repu po učinkovitosti izkoriščanja železniškega sistema med razvitimi državami. Tako je, na primer, v outputnem modelu za celotni promet, po tehnični učinkovitosti še vedno skoraj na mediani vseh analiziranih držav (22. mesto med 40 državami), čeprav zaostaja kar za 91% za dosegljivo mejo učinkovitosti. Na železniškem omrežju, ki ga ima Slovenija, bi hipotetično lahko prepeljati za desetkrat večji tovor in število potnikov, kot ga dejansko prepelje Slovenija. Še posebno nizko učinkovitost izkoriščanja železniškega omrežja v Sloveniji, kaže outputni model za potniški promet, saj Slovenija zaostaja za najbolj učinkovitimi državami kar za 97%; navkljub temu je še ena četrtna razvitih držav, ki so še manj učinkovite (bolj zaostajajo) od Slovenije.¹⁸

Realizacija predlogov iz ANP2020¹⁹:

- *V proračunih za leti 2021 in 2022 zagotovljenih več sredstev za gradnjo železniške infrastrukture.*
- *Nadgradnja železniških postaj (Grosuplje, Domžale, Krško, Sevnica), nadgradnja železniških prog Divača – Lj, Kranj – Lesce, Maribor – Šentilj, Divača – Koper, Kočevje – Grosuplje, predor Karavanke, vozlišče Pragersko.*
- *poglobitev železniške proge v Ljubljani in izgradnja logističnega centra (v pripravi).*

¹⁸ Vir: Akcijski načrt za dvig produktivnosti, 2020.

¹⁹ Pravna podlaga: Načrt za okrevanje in odpornost, ter državne investicije v pospešitev modernizacije in novogradnje železniške infrastrukture.

Ukrepi in usmeritve 10: Železniško omrežje

Cilj: nadgradnja in razvoj železniške infrastrukture, ki bo vodila v izboljšanje zmogljivosti (vključno s hitrostjo), povečanje varnosti in pretovora.

Ker so bili ukrepi v okviru področja realizirani s sprejetjem ustreznih pravnih podlag, dela pa se bodo izvajala v naslednjih letih, na tem področju ne predlagamo bistvenih sprememb ali dopolnitev usmeritev ali ukrepov, ki bi vodili v večji obseg investicij. V okviru tega je prav tako potrebno poudariti, da se zaradi zapolnjenosti kapacitet ob nadaljnjem povečevanju vlaganj na tem področju pričakuje dvig cen pri proizvajalcih in nižji multiplikator BDP.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Rekonstrukcija železniške infrastrukture v smeri, da bo v celoti izpolnjevala zahteve TEN-T za jedrna omrežja (hitrosti proge 100 km/h, vožnja vlakov dolžin 740 m in nosilnost 22,5 t na os na glavnih prometnih smereh, pa tudi elektrifikacija - vseh prog). Hkrati razvoj železniške infrastrukture na sredozemskem in baltsko-jadranskem koridorju jedrnega omrežja (npr. dodatni tir Ljubljana- Jesenice). Oboje je z vidika umeščanja v prostor manj zahtevno in zato hitro izvedljivo. Hkrati mora potekati digitalizacija vseh poslovnih procesov (posodobitev informacijskega sistema, uskladitev voznih redov in ena vozovnica za vse po zgledu IJPP za študente).
2. Ključno je, da se ob posodobljeni železniški infrastrukturi npr. od Kopra do Postojne, oblikujejo poslovne cone, ki bodo izkoriščale izjemno lokacijo in infrastrukturo za razvoj poslovnih dejavnosti. To je predpogoj za pomemben dvig produktivnosti slovenskega gospodarstva s temi investicijami, ker bosta sicer samo pretovor in prevoz imela zelo majhen učinek (majhno dodano vrednost).
3. Financiranje projektov, ki bi (tudi v okviru teh poslovnih con, omenjenih pod točko 2) povečali prepustnost železniške infrastrukture za povečanje pretovora blaga in števila potnikov (npr. železniška in logistična središča, kot je npr. avstrijski KELAG). Pomembno je zagotoviti tudi dobro železniško primestno infrastrukturo (npr. v Ljubljani projekt ljubljansko železniško vozlišče - LŽV). Takoj pa se lahko poveča taktnost vlakov (pogostost voženj in podaljšanje kompozicij v času konic) in izgradnjo P+R - prestop na vlak npr. v Litiji, Ivančni Gorici ali na Verdu.

2.1.3.3 Regionalne ceste

1. Gostota cestnega omrežja v Sloveniji je približno na mediani vzorca, ki vključuje države OECD in države EU, ki niso članice OECD. Pri tem je delež avtocestnega omrežja v Sloveniji precej večji kot v omenjenem vzorcu držav. Po deležu avtocest se Slovenija uvršča med prvih 20% držav z največjim deležem avtocestnega omrežja.
2. V primerjavi z Avstrijo in Nemčijo je gostota cestnega omrežja v Sloveniji precej nižja, konec 2016 je bila za več kot 50% nižja kot v Nemčiji in za 40% nižja kot v Avstriji. Pri tem v Nemčiji in Avstriji gostota omrežja po letu 2008 narašča, v Sloveniji pa praktično stagnira. Čeprav je gostota cest v Nemčiji in Avstriji precej večja, pa je ustrezen delež avtocestnega omrežja opazno manjši kot v Sloveniji. V Sloveniji namreč delež avtocest znaša okoli 3.9%, medtem ko je v Avstriji in Nemčiji pod 2%. Tako v Sloveniji kot v Avstriji in Nemčiji pa se ta delež zmanjšuje.
3. Čeprav je gostota cestnega omrežja na mediani vzorca primerjanih držav in je delež avtocest opazno večji, pa je tovornega prometa na teh cestah v Sloveniji bistveno manj. Tako je po obsegu tovornega prometa Slovenija med 20% najmanj obremenjenih držav. Po drugi strani pa je potniškega prometa bistveno več, saj je Slovenija po obsegu potniškega prometa med 20% najbolj obremenjenih držav.
4. Skupni (investicijski in vzdrževalni) izdatki za cestno infrastrukturo so v Avstriji nižji kot v Sloveniji (0.33% BDP v Avstriji in kar 0.77% BDP v Sloveniji), čeprav je gostota cestnega omrežja večja. Pri tem je delež izdatkov za vzdrževanje cest približno enak tako v Sloveniji kot v Avstriji (okoli 58%).
5. Z vidika učinkovitosti uporabe cestnega omrežja lahko sklepamo da je tehnična inputna učinkovitost visoka, pri celotnem prometu in potniškem prometu je Slovenija celo na meji dosegljive inputne učinkovitosti, med tem ko je pri tovornem prometu na 12. mestu med OECD državami s 70-odstotno učinkovitostjo. Obseg tovornega prometa v Sloveniji v letu 2016 bi torej lahko potekal na v povprečju za 30% manjšem cestnem omrežju od sedanjega, če bi bilo omrežje tako izkoriščeno kot so najbolj učinkovita omrežja v OECD.
6. Outputna verzija modela še bistveno bolj nazorno prikazuje nizko učinkovitost izkoriščanja cestnega omrežja v Sloveniji (glede na države OECD, ki imajo najbolj učinkovito izkoriščena cestna omrežja), še zlasti pri tovornem prometu. Pri skupnem prometu je tehnična outputna učinkovitost izkoriščanja cestne infrastrukture le 33% (torej je za 67% nižja kot pri najbolj učinkovitih državah), tako da je Slovenija po rangi tehnične učinkovitosti uporabe cestnega omrežja na 20. mestu med državami OECD. Pri tem je učinkovitost izkoriščanja cestnega omrežja pri potniškem prometu precej višja. V primerjavi z najbolj učinkovitimi državami ima Slovenija (pri enakem predpostavljenem omrežju) za približno 41% manjši potniški promet. Izredno majhno tehnično učinkovitost cestnega omrežja pa kaže še zlasti obremenitev s tovrnim prometom, saj je po ustrezni tehnični učinkovitosti Slovenija šele na 30. mestu, za dosegljivo učinkovitostjo OECD držav pa zaostaja kar za 94%.²⁰

Realizacija predlogov iz ANP2020²¹:

- *V proračunih za leti 2021 in 2022 zagotovljenih ustrezno sredstev za tekoče vzdrževanje cestne infrastrukture;*
- *Gradnja odsekov 3. razvojne osi, izgradnja hitre ceste Ormož - Ptuj, vzpostavitev tretjega pasu na primorski in štajerski vpadnici v Ljubljano;*
- *Četrta razvojna os (v pripravi).*

²⁰ Vir: Akcijski načrt za dvig produktivnosti, 2020.

²¹ Pravna podlaga: Proračun RS (MZI), Načrt za okrevanje in odpornost, državne investicije v širitev avtocestnega omrežja.

Ukrepi in usmeritve 11: Cestno omrežje

Cilj: Sanacija obstoječega cestnega omrežja in izgradnja manjkajoče cestne infrastrukture na tretji razvojni osi.

Ker so bili ukrepi v okviru področja realizirani s sprejetjem ustreznih pravnih podlag, dela pa se bodo izvajala v naslednjih letih, na tem področju ne predlagamo bistvenih sprememb ali dopolnitev usmeritev ali ukrepov. V okviru tega je prav tako potrebno poudariti, da se zaradi zapolnjenosti kapacitet ob nadaljnjem povečevanju vlaganj na tem področju pričakuje dvig cen pri proizvajalcih in nižji multiplikator BDP.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Z rekonstrukcijo in sanacijo (preplastitev) posodobiti obstoječo regionalno cestno infrastrukturo. Pri tem povečati nosilnosti za približno tretjino in omogočiti bolj produktivno izkoriščanje mreže za tovorni promet.
2. Z investicijami v nove prometne povezave sekundarnih cest na omrežje TEN-T izboljšati dostopnost regij do domačih in mednarodnih trgov. Zaradi krajših prevoznih časov in nižjih stroškov prevoza, izboljšana konkurenčnosti in s tem višja produktivnost, večja mobilnost, ustvarjanje pogojev za vzpostavitev distribucijskih mrež na ravni regije in države;
3. Izgraditi manjkajočo regionalno cestno infrastrukturo na tretji razvojni osi, umestiti v prostor četrto razvojno os (Posočje, Cerkljansko), povezavo Zasavja na avtocesto in rešiti »ozka grla« (npr. z obvoznicami). Umestiti v prostor in pridobiti dovoljenja za končanje (kratkih) nedokončanih odsekov avtocestnega omrežja.

2.1.3.4 Zdravstvo (osnovna sredstva)

Ta točka v zvezi z zdravstvom obravnava samo zaostajanje pri naložbah v opredmetena osnovna sredstva. Korporativno upravljanje v zdravstvu je obravnavano v točki 2.1.1.3, dostopnost in kakovost zdravstvenih storitev pa v točki 3.4. Ključne ugotovitve so sledeče:

1. Delež izdatkov za zdravstvo v BDP je leta 2019 znašal v Sloveniji zgolj 8,52%, v Nemčiji in Avstriji pa kar 11,7% oziroma 10,43% (vsi podatki v tabeli 9).
2. Delež javnih izdatkov v celotnih izdatkih za zdravstvo v Sloveniji je v letu 2019 znašal 72,78% kar je manj kot v Avstriji ali Nemčiji.
3. Ogromna razlika obstaja v velikosti izdatkov za zdravstvo na prebivalca. V letu 2019 smo v Sloveniji za zdravstvo namenili 2.361 EUR na prebivalca po pariteti kupne moči, kar je skoraj za polovico manj kot v Avstriji ali Nemčiji.
4. V povprečju so države OECD za opredmetena osnovna sredstva v zdravstvu namenila približno 5,6% vseh izdatkov za zdravstvo, kar pomeni okrog 0,5% BDP (oziroma 8,8 % BDP za celoten zdravstveni sistem). Med državami pa obstajajo veliko razlike. V državah EU za ta namen največ sredstev namenijo v Nemčiji, Belgiji in na Nizozemskem. Nemčija za opredmetena osnovna sredstva nameni več kot 1 % BDP oziroma 9,6 % vseh sredstev za zdravstvo. V Avstriji znaša delež izdatkov za opredmetena osnovna sredstva 7,7 % vseh izdatkov za zdravstvo, v Sloveniji zgolj 5,1 %.
5. Managerji v Sloveniji na lestvici od 0 do 10 v povprečju zadostnost zdravstvene infrastrukture za potrebe družbe ocenjujejo z oceno 4,57, managerji v Avstriji in Nemčiji pa z oceno 7,56 oziroma 7,89 (IMD Global Competitiveness Report, 2021).
6. Obseg storitev zdravstvenega sistema v Sloveniji presega povprečje v EU, čeprav so fizični resursi (število zdravnikov in postelj na 100.000 prebivalcev) in obseg financiranja precej skromnejši od povprečja EU.²²
7. Pri outputno usmerjeni modelih je Slovenija po učinkovitosti uporabe tehnološke opreme zdravstvenega sistema približno na mediani razvitih držav, za najbolj učinkovitimi zaostaja za približno 20%, podobno kot Nemčija in Avstrija.²³

Tabela 9: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov infrastrukture, povezane z zdravstvom

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija – Nemčija	Razlika Slovenija – Avstrija
Skupni izdatki za zdravstvo v BDP v % (2019)	8,52	-3,18	-1,91
Delež javnih izdatkov v celotnih izdatkih za zdravstvo (2019)	72,78	-11,82	-2,45
Skupni izdatki za zdravstvo na prebivalca (PPP EUR, 2019)	2.361,10	-2.276,82	-1.807,76
Delež izdatkov za »trajno« medicinsko opremo v vseh izdatkih za zdravstvo v % (2019)	3,84	-1,18	-1,2
Število zdravnikov na 100.000 prebivalcev (2019)	326,19	-113,20	-205,62
Število postelj na 100.000 prebivalcev (2019)	443,21	-348,27	-275,69
Število obiskov na prebivalca v zunaj bolnišnični ambulantni dejavnosti (2018)	6,60	Podatek ni na razpolago.	0,05
Povprečna ležalna doba v bolnišnicah v dnevih (2018)	6,70	Podatek ni na razpolago.	0,39

Vir: Eurostat (2022). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

²² Vir: neobjavljena analiza V.Bole, 2018, "Učinkovitost infrastrukturnih sektorjev", EIPF.

²³ Vir: neobjavljena analiza V.Bole, 2018, "Učinkovitost infrastrukturnih sektorjev", EIPF.

Realizacija predlogov iz ANP2020²⁴:

- Zakonsko podprta vlaganja v zdravstveno infrastrukturo v obdobju med leti 2021 – 2031 v velikosti 2 mrd EUR.
- Zakon vzpostavlja najpomembnejše operativne zmogljivosti slovenskega zdravstva (na primarni, sekundarni in terciarni ravni) in izobraževalne zavode (srednje in višje strokovne šole ter visokošolske zavode) zaradi povečanja števila vpisnih mest v izobraževalne programe medicinske in zdravstvene smeri.
- V letu 2020 in 2021 so bili sprejeti številni predpisi in akti s področja zdravstva. Večina med njimi je bila sprejeta za zavezitev epidemije nalezljive bolezni covid-19 ter odpravo in omilitve njenih posledic. Skupen obseg odhodkov državnega proračuna za COVID ukrepe, ki se nanašajo na področje zdravstva, nakupa zaščitne opreme in bolniških nadomestil je v letih 2020 in 2021 znašal 727 milijona EUR²⁵. Sprejet je bil tudi zakon, ki ZZZS-ju nalaga plačilo bolniških po 20 dneh bolniške odsotnosti (in ne več po 30).

Ukrepi in usmeritve 12: Zdravstveni sistem: vlaganja v opremo in nepremičnine

Cilj: povečanje resursov in učinkovitejša uporaba javnih sredstev za nujno posodobljenje osnovnih sredstev (in za krajšanje čakalnih vrst – glej točka 3.2.4. Zdravje)

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Postopno povečanje vseh izdatkov za zdravstvo tako, da bodo čez štiri leta vsi izdatki za zdravstvo znašali več kot 10% BDP na letni ravni ob hkratni racionalizaciji obstoječega delovanja. Ustrezen del dodatnih javnih sredstev se nameni za naložbe v osnovna sredstva (prvenstveno potrebno posodobljenje opreme). Preostali del povečanja namenimo za ukrepe, ki jih obravnavamo v točki 3.4.
2. Racionalizacija obstoječega delovanja temelji na:
 - racionalizaciji mreže (z npr. večjo vlogo cenejše primarne ravni v procesu zdravljenja),
 - jasno opredeljeni zdravstveni košarici, ki omogoča uskladitev denarnih virov iz OZZ z obsegom storitev (razporejanje omejenih virov med različne zdravstvene programe na podlagi ustvarjene vrednosti oziroma *value-based healthcare*),
 - izboljšanjem sistemu javnih naročil,
 - specializaciji posameznih javnih izvajalcev, kar zagotavlja kvalitetno in varno delo (na primer dovolj veliko število posegov na zdravnika na leto),
 - posodobitvi sistema vrednotenja stroškov po diagnozah (dosedanji je zastarel in disfunkcionalen),
 - razmejitvi kaj sodi v javno in kaj v zasebno financiranje,
 - boljšemu obvladovanju absentizma ter
 - časovni omejitvi nezmožnosti za delo (ali zmanjšane delovne sposobnosti zaposlenega).

Prav tako je treba smiselno spodbuditi zasebno participacijo za kritje stroškov zdravstvenih storitev z ukrepi kot so participacija za obisk zdravnika, izdajo recepta, plačilo prvega bolnišničnega dne, ipd.

²⁴ Pravna podlaga: Zakon o zagotavljanju finančnih sredstev za investicije v slovensko zdravstvo v letih od 2021 do 2031, PKP 1-8.

²⁵ Vir: Fiskalni svet RS. Mesečna informacija, januar 2022 (fs-rs.si)

2.1.3.5 Raziskovalna infrastruktura

1. V Sloveniji je prisoten trend povečevanja izdatkov za R&R dejavnosti, vendar je rast prenizka, da bi dosegli predvideni cilj 3 % BDP (1,25% BDP iz javnih sredstev) do leta 2030. V letu 2020 je Slovenija v celoti namenila 2,15 % BDP za investicije v R&R, medtem ko je bil ta delež v Nemčiji 3,14 % in v Avstriji 3,22 %.
2. Po podatkih Eurostata je bilo v Sloveniji v letu 2019 bistveno manj zaposlenih raziskovalcev na 1000 zaposlenih kot v Avstriji ali Nemčiji. Podobno velja tudi za delež zaposlenih raziskovalcev v podjetniškem sektorju.
3. Vlaganja v zadnjih 15 letih v znanstveno opremo so bila skrajno skromna in je sedanja oprema neprimerljiva tudi z državami, kot so Estonija ali Portugalska
4. Relativno nizek obseg vlaganj v R&R vodi tudi v nizek delež visokotehnološkega izvoza. V Nemčiji je ta v letu 2019 znašal kar 16,48%, v Avstriji 11,5 %, v Sloveniji pa zgolj 7,35 % celotnega izvoza. Pri tem je seveda potrebno upoštevati, da je delež izvoza v BDP bistveno večji kot v Nemčiji ali Avstriji.
5. Število invencij na enoto izdatka za R&R na ravni države je v Sloveniji bistveno nižji kot v Avstriji ali Nemčiji.
6. Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021):
 - je privlačnost Slovenije za raziskovalce na lestvici od 0-10 mogoče oceniti z oceno 4,22, v Nemčiji in Avstriji pa z ocenama 6,61 in 6,23;
 - zakonodaja, povezana s področjem raziskav, spodbuja patentno aktivnost v Sloveniji v manjši meri (5,29) kot v Nemčiji (6,48) ali Avstriji (6,58) na lestvici od 0-10.

Tabela 10: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov infrastrukture, povezane z raziskavami in razvojem

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija – Nemčija	Razlika Slovenija - Avstrija
Skupni izdatki za R&R v BDP v % (2020)	2,15	-0,99	-1,07
Skupni izdatki za R&R na prebivalca (2020)	480,7	-789	-883,5
Skupni javni izdatki za R&R v BDP v % (2020)	0,58	-0,45	-0,42
Evropski inovacijski indeks (2021)	100,5	-37,4	-33,1
Delež visokotehnološkega izvoza (2019)	7,35	-9,13	-4,15
Število raziskovalcev na 1000 zaposlenih v podjetjih (2019)	5,0	-0,4	-0,9
Število raziskovalcev, zaposlenih v podjetjih za poln delovni čas (2020)	10 254	-441 117	-41 545
Skupni izdatki za visokošolsko izobraževanje v BDP (2019)	1,01	-0,26	-0,69

Vir: Eurostat (2021), European Innovation Scoreboard (2021). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Realizacija predlogov iz ANP2020 ²⁶:

- *Državno financiranje znanstvenoraziskovalne dejavnosti se glede na ZZrID načrtuje v višini najmanj 1 % BDP.*
- *V NNOO predvideni projekti izgradenj Fakultete za strojništvo, Fakultete za farmacijo in Veterinarske fakultete.*

²⁶ Pravna podlaga: Načrt za okrepanje in odpornost, Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID).

Ukrepi in usmeritve 13: Javno vlaganje v raziskave in razvoj

Cilj: povečanje javnih vlaganj v R&R, financiranje manjkajoče raziskovalne infrastrukture za funkcionalno povezovanje z gospodarstvom.

Novelirane usmeritve in ukrepi:

1. Od vključno letošnjega leta naprej proračunsko financiranje R&R ne sme pasti pod 1% BDP (pri tem je nujno vztrajati tudi v procesu rebalansa proračunov za leti 2022 in 2023) ter v nadaljnjih 5 letih bistveno povečati vlaganja v vso raziskovalno opremo (Paketi) – posodobitev na raven povprečja EU in v infrastrukturo za študijsko dejavnost (študentski domovi).. Oboje v okviru nevtralnega javnofinančnega prestrukturiranja javnih izdatkov in prejemkov.
2. V pretežnem delu s sredstvi EU financirana gradnja:
 - manjkajoče raziskovalne infrastrukture za funkcionalno povezovanje razpoložljive in nadgrajene raziskovalne infrastrukture v nacionalne in regionalne raziskovalne infrastrukturne centre. Posebna pozornost mora biti namenjena razvoju infrastrukture v sodelovanju z gospodarskimi subjekti.
 - Naravoslovno tehnološkega kampusa kjer bo z novima stavbama za Fakulteto za strojništvo in Fakulteto za farmacijo na BRDU koncentriranih 5 fakultet in inštitut (poleg BF, FKKT, FRI in NIB, ki bo pravkar pričel z izgradnjo nove stavbe). To je del načrta za znanstveno mesto »Medicinska dolina« na Brdu skupaj s tehnološko naprednim gospodarstvom v Tehnološkem parku.

2.1.4 Zasebna vlaganja v osnovna sredstva, R&R, umetno inteligenco, digitalizacijo in robotizacijo

1. Poslovne investicije v opredmetena osnovna sredstva znašajo v Sloveniji le 18,89% BDP (2020) in so bistveno nižje od Avstrije ali Nemčije ter nižje od povprečja EU15 in EU27.
2. V Sloveniji so investicije v otipljiv kapital primerjalno bolj volatilne. V recesiji so močno upadle, nato pa začele v ekspanziji hitro naraščati, pri čemer pa se je naraščanje ustavilo pri deležu, ki ne obsega niti petine BDP. Upad investicij v času ekonomske krize bi lahko pripisali slabšemu dostopu do virov financiranja in bremenu vračanja posojil.
3. Slovenija močno zaostaja po številu prijavljenih patentov za Nemčijo in Avstrijo, pri čemer v Avstriji število raste, v Nemčiji pa upada. Slovenija je s 55 patenti na milijon prebivalcev (2017) pod povprečjem števila patentov V EU28, ki znaša 107 patentov na milijon prebivalcev.
4. Slovenija je s 144 roboti na 10.000 zaposlenih v predelovalnih dejavnostih primerljiva številnim državam, vendar samo v nekaj sektorjih (predvsem avtomobilska, daleč za njo kemična, kovinska panoga)
5. Od tehnologij Industrije 4.0 podjetja bolj intenzivno uporabljajo enostavnejše in cenejše tehnologije (številne od teh so tudi širše uporabne). Med njimi so na primer delo v oblaku (45% vseh respondentov), pametne mobilne naprave (42%), ERP sistem (37%), CRM (35%), avtomatizirana proizvodnja (35%), roboti (35%), CPM (34%), povezani procesi (31%)²⁷.
6. Managerji ugotavljajo, da v Sloveniji obstaja večje tveganje realokacije R&R aktivnosti kot to menijo managerji v Nemčiji ali Avstriji, spodbude za tuje investitorje so manj privlačne, sredstva za tehnološki razvoj pa manj dostopna (IMD Global Competitiveness Report, 2021).

Tabela 11: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov zasebnih vlaganj na ravni podjetij

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija – Nemčija	Razlika Slovenija – Avstrija
Investicije podjetij v opredmetena osnovna sredstva v BDP v % (2020)	18,89	-2,96	-6,36
Investicije podjetij v opredmetena osnovna sredstva v dodani vrednosti v % (2018)	21,46	0,49	-5,24
Dobičkonosnost lastniškega kapitala v % (2019)	10,36	-39,5	-12,7
Izdatki podjetij za R&R v BDP v % (2020)	1,57	-0,54	-0,65
Izdatki podjetij v R&R (NACE M72) v BDP v % (2019)	0,18	0,09	-0,06
Število raziskovalcev na 1000 zaposlenih v podjetjih (2019)	8,13	-0,71	-1,34
INVESTICIJSKE SPODBUDE (0-10) 0 = ni atraktivno za tuje investitorje, 10 = je atraktivno za tuje investitorje	4,76	-1,39	-2,20
TUJI INVESTITORJI (0-10) 0 = niso prosti v prevzemu nadzora nad domačimi podjetji, 10 = so prosti pri prevzemu nadzora nad domačimi podjetji (2018)	7,04	-1,24	-1,45
RE-LOKACIJSKA GROŽNJA PODJETIJ (0-10) 0 = relokacija podjetij ne ogroža prihodnosti gospodarstva, 10 = relokacija podjetij ogroža prihodnost gospodarstva	5,25	-0,42	0,11
Patentne prijave pri EPO na mio prebivalcev (2020)	78,73	-233,34	-180,00
SREDSTVA ZA TEHNOLOŠKI RAZVOJ (0-10) 0 = niso dostopna, 10 = so dostopna	5,55	-0,32	-1,31
UPORABA PODATKOVNE ANALITIKE (0-10) 0 = zelo slabi pri uporabi podatkovne analitike za namen odločanja, 10 = zelo dobri pri uporabi podatkovne analitike za namen odločanja	4,65	0,44	-0,73

Vir: Povzeto po World Competitiveness Report, IMD (2021) in Eurostat (2021). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

²⁷ Več o tem v Čater T., Čater B., Černe M., Koman M., Redek T., 2019.

Realizacija predlogov iz ANP2020²⁸:

- V NNOO predvideno spodbujanje vlaganj v razvoj robotizacije in pametnih tovarn.
- V NNOO predvideno spodbujanje vlaganj v oblikovanje poslovnih con.

Ukrepi in usmeritve 14: Vlaganje podjetij v razvoj in nove tehnologije

Cilj: povečanje kapitalskih vlaganj podjetij in oblikovanje sistema podpore pri komercializaciji inovacij.

Usmeritve in ukrepi:

1. Zaveza lastnikov (prek managerjev) za bistveno povečanje kapitalskih vlaganj v podjetjih na raven EU – enak delež zadržanih dobičkov v čistih dobičkih in dokapitalizacij. Prav tako se bo zaradi možnega bistvenega dviga dobičkonosnosti lastniškega kapitala v podjetjih na raven EU (s cca 11% na cca 22%), če bodo izvedeni predlagani ukrepi tega akcijskega načrta, kot so boljše upravljanje podjetij, ustrežnejši dogovori o plačah s sindikati (osnova: raven in rast produktivnosti) in bistveno izboljšanje poslovnega okolja, povečala osnova za financiranje investicij.
2. Največji oviri pri uvajanju novih tehnologij sta pomanjkanje kadra in pomanjkanje znanja. S postopno realizacijo ukrepov na drugih področjih (izobraževanje, spodbuden davčni sistem, ...) se rešujeta tudi ta dva zaostanka.
3. Oblikovanje skupnih platform:
 - za spodbujanje vlaganj v razvoj robotizacije in pametnih tovarn (inštituti, podjetja – uporabniki, podjetja – razvijalci) – primer Danske in Avstrije.
 - Za povezovanje podjetij v okviru poslovnih (tudi digitalnih) ekosistemov, ki gradijo nove verige vrednosti (primer Elaphe – Domel).

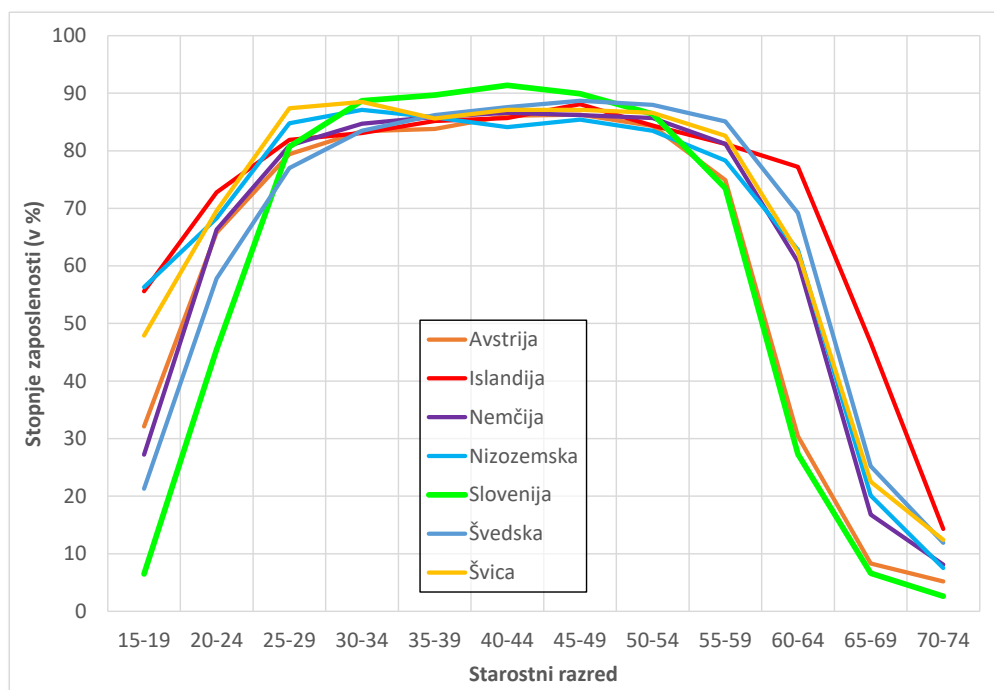
²⁸ Pravna podlaga: Načrt za okrepanje in odpornost, Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti.

2.2 DVIG DELOVNE AKTIVNOSTI

Zaradi staranja prebivalstva se hitro povečuje koeficient starostne odvisnosti starih, to je razmerje med starimi 65 let in več ter starimi 20-64 let, kar povzroča demografski pritisk na ekonomsko vzdržnost. Hitro staranje prebivalstva bo v prihodnjih treh desetletjih močno pogojeno z obstoječo starostno strukturo prebivalstva, ki pa je dana in je v veliki meri rezultat nizke rodnosti v preteklih treh desetletjih. Umrljivost ima stabilen trend zniževanja. V razvitih državah se že okrog 180 let življenjsko pričakovanje ob rojstvu podaljšuje za okrog 2,5 leti na desetletje (Roser, 2019) in nekaj več kot toliko znaša tudi za Slovenijo za zadnja desetletja (Eurostat, 2022). Epidemija koronavirusne bolezni je v letu 2020 življenjsko pričakovanje znižala za nekaj več kot eno leto, v prihodnje pa pričakujemo nadaljnjo rast življenjskega pričakovanja. Še največ možnosti za vplivanje na demografsko strukturo v prihodnjih treh desetletjih je glede selitev, kjer neto priseljevanje nekoliko blaži staranje prebivalstva, saj se priseljujejo pretežno mladi, vendar je tudi ta pozitiven vpliv omejen. V prihodnjih desetletjih tako pritiskov staranja prebivalstva na ekonomsko vzdržnost v glavnem ne bo mogoče reševati s spreminjanjem demografskih procesov, temveč predvsem z ekonomskim prilagajanjem.

V prvi vrsti imamo v mislih daljše ostajanje v zaposlitvi, saj se iz zaposlitve umikamo hitreje kot v drugih evropskih državah, hkrati pa v zaposlitev vstopamo pozno (slika 1). Tokrat Slovenijo primerjamo tako z Avstrijo kot še z nekaterimi drugimi državami EU, s katerimi se Slovenijo večkrat primerja in/ali so glede stopenj delovne aktivnosti lahko Sloveniji za zgled.

Slika 1: Stopnje zaposlenosti v letu 2020 v Sloveniji in izbranih državah

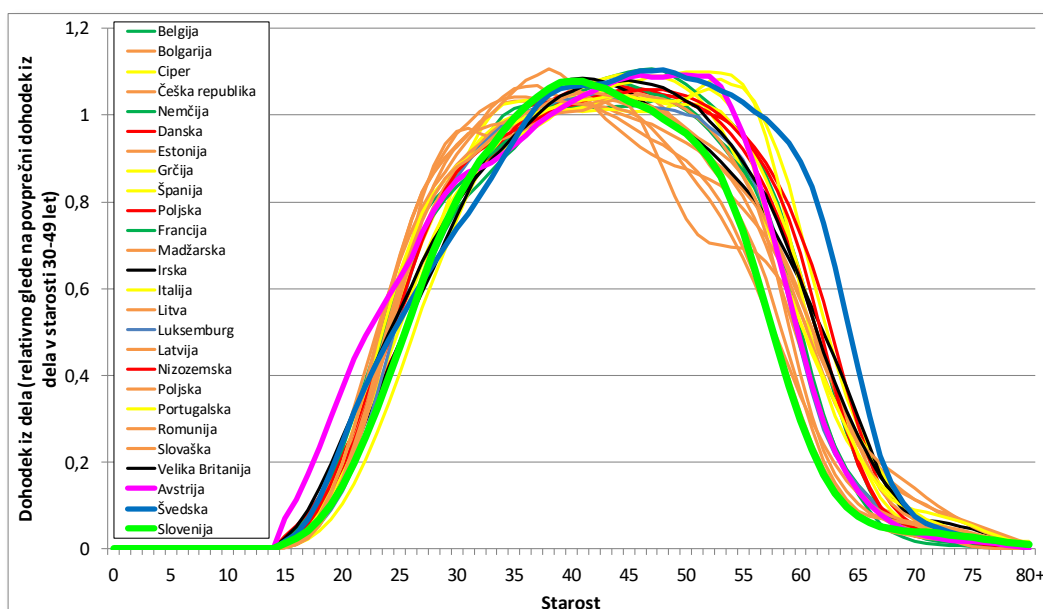

Vir: Eurostat, 2022 (https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_organ&lang=en)

Vendar pa so med delovno aktivne štete tudi osebe s skrajšanim delovnim časom in z različnimi drugimi statusi, kjer ne gre za zaposlitev za polni delovni čas – po definiciji Mednarodne

organizacije za delo (ILO) štejejo tudi dela v obsegu zgolj ene ure plačanega dela v tednu pred anketiranjem. Tako bi bilo možno, da so v začetku delovne starosti (npr. študentsko delo) in proti koncu delovne starosti (npr. postopno prehajanje v upokojitev s skrajšanim delovnim časom) stopnje delovne aktivnosti v nekaterih državah visoke, zaslužki ob tem pa nizki, ker bi šlo za nizko število delovnih ur. V sliki 2 zato prikazujemo starostno porazdelitev še za dohodke iz dela, kjer bi se krajši delovni čas odrazi v nižjih zasluških. Hkrati je v teh izračunih upoštevan še del (dve tretjini) »mešanega dohodka« (angl. *mixed income*), ustvarjenega v formalnih oblikah, kjer lastniki podjetij sami razporejajo izplačila na dohodke iz dela in dohodke iz kapitala. Prikazani rezultati so bili izračunani v okviru evropskega FP7 projekta (Agenta, 2017) in se nanašajo na sedaj že precej oddaljeno leto 2010, vendar tudi na osnovi njih pridemo do enakih sklepov kot na osnovi prej prikazanih stopenj delovne aktivnosti – da v Sloveniji vstopamo v zaposlitev pozno in se iz zaposlitve hitro umaknemo.

Slika 2: Povprečni dohodek iz dela v letu 2010, primerjava rezultatov za države EU

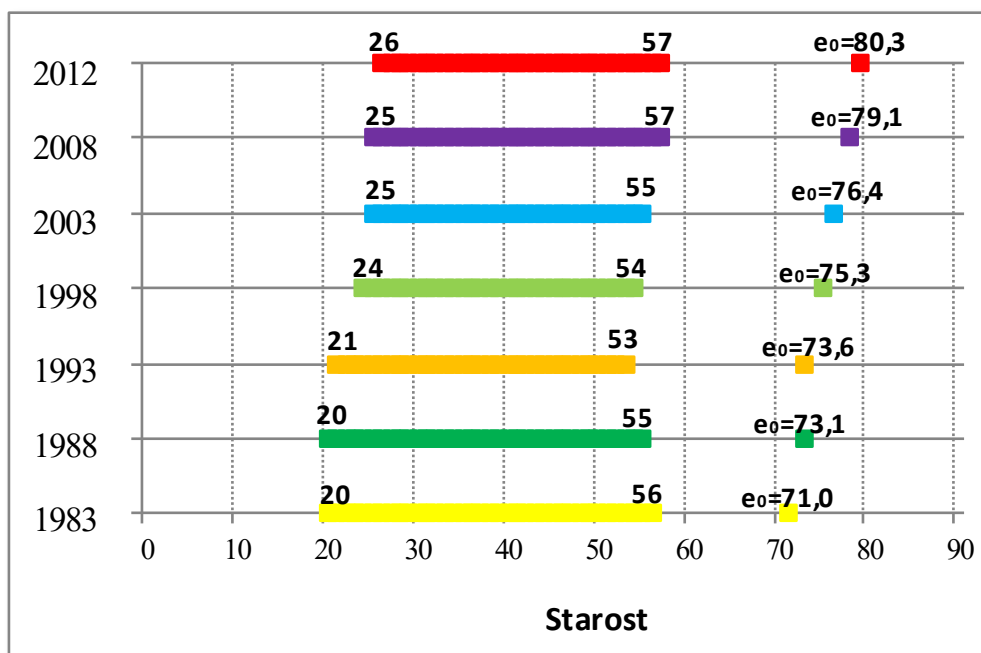

Vir: Agenta projekt, 2017 (<http://www.agenta-project.eu/en/index.htm>).

V okviru Agentia (2017) projekta je bila med drugim izračunana tudi porazdelitev potrošnje po starosti. S primerjavo potrošnje in dohodka iz dela v posamezni starosti namreč lahko ugotovimo, v katerem starostnem razponu smo ekonomsko neodvisni, saj sami financiramo svojo potrošnjo, v katerih starostih pa smo ekonomsko odvisni, saj moramo del potrošnje financirati še s transferji, ki jih prejmemo od drugih starostnih skupin, ali s prihranki (oz. zadolževanjem). Izkaže se, da ima Slovenija enega najkrajših starostnih razponov ekonomske neodvisnosti, saj je v letu 2012 ta razpon znašal zgolj od 26. do 57. leta starosti.

Hkrati je zelo zaskrbljujoče, da se je starostni razpon ekonomske neodvisnosti med letoma 1983 in 2012 celo skrajšal za pet let (kot prikazano v sliki 3, je v letu 1983 segal od starosti 20 do 56 let, v letu 2012 pa samo še od starosti 26 do 57 let), ob tem ko se je med letom 1983 in 2012 življenjsko pričakovanje ob rojstvu podaljšalo za dobrih 9 let (s 71 let na 80,3 let). Razpon, v katerem se ekonomsko sami vzdržujemo, se torej ni prilagajal hitro rastočemu življenjskemu pričakovanju, temveč se je celo skrajšal.

Slika 3: Starostni razpon, v katerem se v Sloveniji ekonomsko sami vzdržujemo, in življenjsko pričakovanje ob rojstvu (e_0)

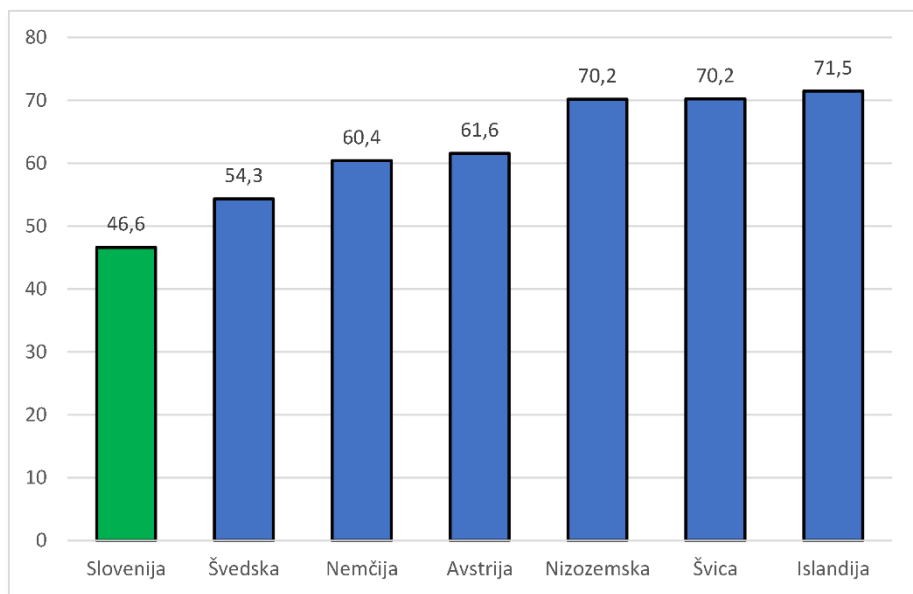
Vir: Statistični urad Republike Slovenije in razni drugi viri; Istenič & Sambt (2019).

Prikazane rezultate v nadaljevanju prikažemo za tri kohorte: 15-29 let, 30-54 let in 55-69 let ter nato cilje in ukrepe oz. usmeritve prikažemo ločeno po teh treh starostnih razredih. Pri iskanju ustreznih ukrepov za vsak starostni razred posebej izhajamo iz načela, da je za maksimiranje stopnje delovne aktivnosti ključno, da **se delo posamezniku izplača** in da mu je delovno okolje in samo delo tako prilagojeno, da **delo lahko opravi**. Tako na primer sistem socialnih transferjev omogoča, da jih lahko posamezniki večkrat neupravičeno prejema iz različnih naslovov, kar privede do tega, da se delo ne izplača. Tudi neomejenost obdobja prejemanja nadomestil za čas bolezni je destimulativno za vračanje na delo (v drugih državah je običajno omejeno na eno leto ali manj).

2.2.1 Povečanje delovne aktivnosti v starostnem razredu 15-29 let

Slika 4 prikazuje, da ima Slovenija v starostnem razredu 15-29 let nižje stopnje delovne aktivnosti kot ostale države, vključene v primerjavo. Leta 2020 je bila stopnja delovne aktivnosti ljudi v starosti med 15 in 29 let v Sloveniji zgolj 46,6 %, medtem ko je bila v Nemčiji 60,4 % in Avstriji 61,6 %.

Slika 4: Stopnje zaposlenosti v letu 2020 za starostni razred 15-29 let (v %)

Vir: Eurostat 2022.

Ukrepi in usmeritve 15: Višja delovna aktivnost mladih (15-29 let)

Cilj: Hitrejše vstopanje v zaposlitev

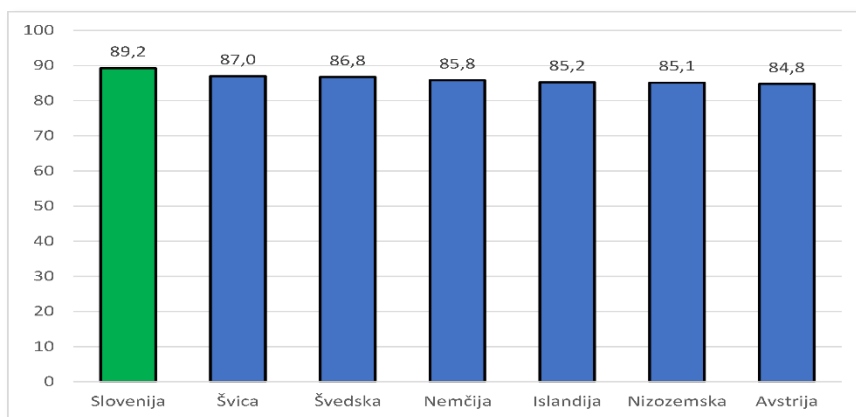
Usmeritve in ukrepi:

1. Odprtost in biti zanimiv za priseljevanje delavcev, ki jih gospodarstvo potrebuje. Nesprejemljivo je, da so postopki dolgotrajni, zahteve (npr. z znanjem slovenskega jezika) pa bistveno večje kot v državah, s katerimi se primerjamo (npr. Avstrija, Nemčija). Priseljevanje ima pozitiven vpliv na zaposlenost, saj se priseljujejo praviloma mladi, še posebej v starosti od 25 do 35 let. V svetu poteka boj za talente, kjer poskušajo države pritegniti posameznike, ki so izobraženi, usposobljeni, brez kriminalne preteklosti, ki so si pogosto tudi že vnaprej našli zaposlitev v državi itd., zato imajo še posebej pozitiven vpliv na zaposlenost in gospodarsko rast nasploh.
2. Bistveno povečati učinkovitost študija in tako zmanjšati povprečno obdobje študija do dokončanja, npr.:
 - a. Glej številne ukrepe na področju izobraževanja (točka 2.1.1.4).
 - b. Stimuliranje čim prejšnjega vstopa v zaposlitev (npr. z nacionalno stanovanjsko shemo).

2.2.2 Povečanje delovne aktivnosti v starostnem razredu 30-54 let

V starosti od 30 do 54 let so v Sloveniji stopnje delovne aktivnosti višje kot v drugih primerjanih državah (slika 5). To je predvsem posledica visokih stopenj delovne aktivnosti žensk v času socializma, kjer je bila prisotna težnja po izenačenosti – tudi med spoloma na trgu dela. Postsocialistične države še naprej ohranjajo visoke stopnje delovne aktivnosti žensk. Splošno priporočilo OECD za povečanje stopenj delovne aktivnosti v tej starosti je povečevanje stopenj delovne aktivnosti žensk, še posebej v tradicionalno urejenih državah (npr. Avstrija, Nemčija, Italija), kjer imajo ženske pogosteje gospodinjsko vlogo oziroma se ob rojstvu otroka za nekaj let umaknejo s trga dela. Za Slovenijo ta ukrep torej ni toliko aktualen, saj je prostora za povečanje stopenj delovne aktivnosti žensk manj. Za doseganje čim višjih stopenj delovne aktivnosti so tako potrebni tudi oz. predvsem drugi ukrepi.

Slika 5: Stopnje zaposlenosti v letu 2020 za starostni razred 30-54 let (v %)

Vir: Eurostat, 2022.

Ukrepi in usmeritve 16: Višja delovna aktivnost v starostni skupini 30-54 let

Cilj: Nadaljnje povečevanje števila zaposlenih in stopenj zaposlenosti ljudi v starosti 30-54 let

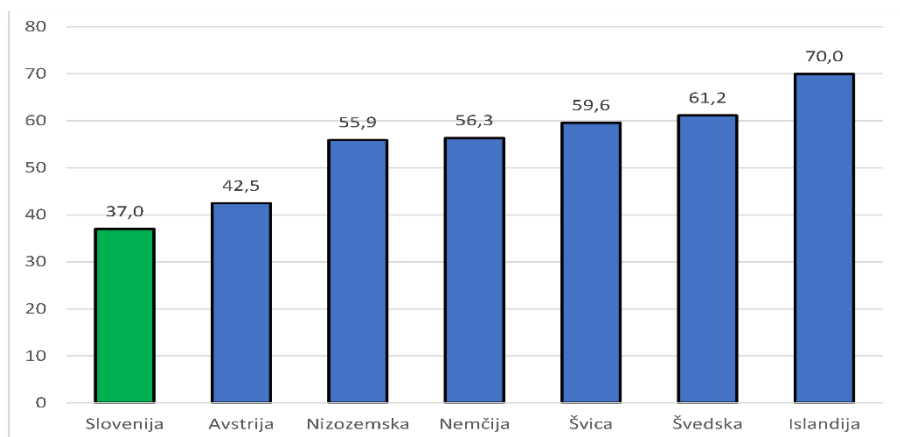
Usmeritve in ukrepi:

1. Zgodnja aktivacija je ključna za uspešno ponovno vključitev na trg dela – v primeru brezposelnosti, invalidnosti, dolgotrajne bolniške odsotnosti, ipd. Zato bi bilo treba sredstva usmerjati predvsem v zgodnje ukrepanje. Pri tem je koristno angažirati tudi delodajalce in Zavod za zaposlovanje (v primeru dolgotrajne bolniške odsotnosti pripravi načrt usposabljanja za pridobitev kompetenc po vzgladu Nemčije).
2. Izboljšati je potrebno sistem socialnih transferjev, da se zmanjša možnost izigravanja in poveča verjetnost, da jih dobijo le tisti, ki jih potrebujejo. Na primer obdobje prejemanja nadomestila za čas bolezni se omeji na največ eno leto.
3. Za migracije sicer velja enako kot pri starostnem razredu od 15 do 29 let, vendar se pri tem starostnem razredu potencira problem znanja slovenskega jezika. Na primer pri priseljevanju npr. tujih zdravnikov imamo problem jezika, medtem ko naši zdravniki z lahkoto odidejo v tujino.

2.2.3 Povečanje delovne aktivnosti v starostnem razredu 55-69 let

Slika 6 prikazuje, da ima Slovenija v starostnem razredu 55-69 let najnižje stopnje delovne aktivnosti med primerjanimi državami. To je posledica hitrega upokojevanja in dolgotrajne brezposelnosti (povezane z zdravstvenimi problemi), ki predčasno vodijo do umika iz delovno aktivne populacije.

Slika 6: Stopnje zaposlenosti v letu 2020 za starostni razred 55 – 69 let (v %)

Vir: Eurostat, 2022.

Ukrepi in usmeritve 17: Višja delovna aktivnost v starostni skupini 55-69 let

Cilj: Daljše ostajanje v zaposlitvi

Usmeritve in ukrepi:

- Podaljšati zakonsko določeno delovno dobo in starost za upokojitev. Kombinacija polne starosti za upokojitev 60 let ob 40 letih pokojninske je glede na druge države zastavljena prenizko. V Avstriji se zahtevana pokojninska doba postopno zvišuje na 45 let. Poviševanje pogojev naj bo postopno in zastavljeno za desetletja naprej, da je za posameznike predvidljivo glede načrtovanja svoje upokojitve. Ena od možnosti je povečevanje približno v skladu s podaljševanjem življenjskega pričakovanja.
- Uvede naj se dvojni status, da je lahko posameznik hkrati upokojen (prejema pokojnino) in hkrati dela (prejema plačo):
 - Posameznikom, ki želijo delati tudi po upokojitvi, naj se torej to omogoči in ustrezno finančno stimulira, saj se poleg boljšega materialnega položaja takega posameznika s tem izboljšuje tudi ekonomska in javnofinančna vzdržnost družbe;
 - V podjetjih pa je treba prilagoditi organizacijo starejšim osebam in več vlagati v digitalna znanja. Psihologi ugotavljajo, da je upad produktivnosti v višji starosti predvsem posledica manj vlaganja v zaposlene s strani podjetij in zmanjšane angažiranosti delavcev samih. Delavce je treba ozaveščati, da lahko za vitalnost, produktivnost in zaposljivost v višji starosti veliko naredijo tudi sami z zdravim načinom življenja in angažiranostjo.
- Razmislite o tem, kateri poklici še vedno potrebujejo (bistveno) hitrejše upokojevanje, pri katerih pa to več ni potrebno – oziroma je poklic mogoče še naprej opravljati s prerazporeditvijo na drugo delovno mesto znotraj organizacije.

3 NEMATERIALNA BLAGINJA: zaostajanje in predlagani ukrepi

Blaginja prebivalcev in izboljševanje (kratkoročnih in dolgoročnih) pogojev za dosego večje blaginje postaja ključni cilj oblikovanja in vodenja razvojnih politik. Gospodarska rast, ki temelji na povečevanju produktivnosti in delovne aktivnosti, ne more biti primarni razvojni cilj, če hkrati ne zagotavlja kvalitetnih delovnih mest za zaposlovanje delovno sposobnih prebivalcev, investicij v infrastrukturo ter davkov in prispevkov za financiranje javnih storitev ter redistribucijo dohodkov in premoženja med različnimi sloji prebivalstva, po drugi strani pa vpliva na degradacijo okolja, prekomerno porabo resursov in onesnaževanje. Čeprav se pogosto dojema, da so razvojni cilji države in podjetij nasprotujoči, želimo s prikazanim akcijskim načrtom za dvig blaginje prikazati, da nematerialna blaginja temelji na doseganju materialne blaginje, obe pa sta med seboj neločljivo povezani. Ključni cilj delovanja moderne države je zagotavljati pogoje/poslovno okolje za uspešen razvoj podjetij v smeri ustvarjanja visoke dodane vrednosti ter oblikovanje razvojnih politik, ki povezujejo in nadgrajujejo sobivanje med podjetji in »zadovoljnimi« ljudmi. Zadovoljni delavci, ki so zdravi, primerno izobraženi in imajo urejene bivalne razmere, so bolj produktivni in inovativni. Načelo trajnosti, ki poudarja uravnoteženost med ekonomskim, socialnim in prostorskim razvojem, ustvarja ekonomski, socialni in okolijska kapital.

Za blaginjo je pomembno tudi delovanje institucij, ki zagotavljajo učinkovito delovanje zakonodajne, izvršilne in sodne veje oblasti. Neustrezno delovanje institucij, ki se odraža v oblikah korupcije, slabega sodnega varstva pravic in nepravilnosti v družbi, izrazito negativno vplivajo na celovito blaginjo prebivalstva.

Trenutno ne obstaja enotna definicija blaginje. Obstaja pa splošno soglasje, da mora blaginja vsebovati vsaj prisotnost pozitivnih čustev in razpoloženj (zadovoljstvo, sreča...) odsotnost negativnih čustev (tesnoba...) zadovoljstvo z življenjem, izpopolnjenost in izpolnjenost in pozitivno delovanje. Blaginja je torej multidisciplinaren pojem, ki ga proučujejo raziskovalci različnih strok, pri čemer se vsaka stroka osredotoča na različne vidike blaginje kot so: fizična blaginja (physical well-being), ekonomska blaginja, socialna blaginja, razvoj in aktivnosti, čustvena blaginja, psihološka blaginja, psihološka blaginja, zadovoljstvo z življenjem... (CDC, 2022).

Ekonomsko blaginjo tako Council on Social Work Education (2022) opredeljuje kot »sedanje in prihodnje finančno varnost«. Sedanja finančna varnost vključuje sposobnost posameznikov, družin in skupnosti, da dosledno pokrivajo stroške kritja svojih osnovnih potreb (vključno s hrano, stanovanjem, komunalnimi storitvami, zdravstvenim varstvom, prevozom, izobraževanjem, oskrbo otrok, nakupom oblačil in plačilom davkov) in imajo nadzor nad svojimi vsakodnevnimi financami. Vključuje tudi sposobnost sprejemanja ekonomskih odločitev in občutek varnosti, zadovoljstva z osebnimi financami in zaposlitvijo ter osebne izpolnjenosti. Prihodnja finančna varnost vključuje sposobnost absorbiranja finančnih šokov, doseganja finančnih ciljev, oblikovanja finančnih sredstev in vzdrževanja ustreznega dohodka skozi celotno življenjsko dobo. Ekonomsko blaginjo lahko posamezniki, družine in skupnosti dosežejo z javnimi politikami, ki zagotavljajo zmožnost pridobivanja finančnega znanja in veščin, dostop do varnih in cenovno dostopnih finančnih produktov in ekonomskih virov ter priložnosti za ustvarjanje dohodka in krepitev sredstev. Ekonomska blaginja se uresničuje na

podlagi ekonomske pravičnosti, v okviru katere trgi dela zagotavljajo možnosti za varno polno zaposlenost z ustreznim nadomestilom in ugodnostmi za vse.

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (UMAR) je v konzorciju skupaj s Statističnim uradom RS, NIJZ in Agencijo za okolje RS (ARSO) pred nekaj leti pričel z izvajanjem projekta »Kazalniki blaginje v Sloveniji«. Projekt blaginjo opredeli kot skupek treh dimenzij: materialne, družbene in okolijske blaginje. Materialna blaginja je vključevala dohodke in premoženje prebivalstva, ekonomsko varnost, revščino in socialno izključenost, potrošnjo, delo in zaposlitev ter stanovanja. V okviru družbene blaginje, so zajeli nematerialne dejavnike blaginje brez lokalnega okolja, pri čemer so merili zadovoljstvo/srečo, izobraževanje, zdravje, družbeno klimo, osebno varnost, komunikacije ter kulturo in prosti čas, se pravi vse kar vpliva na kakovost življenja. Okolijska blaginja, pa je združevala elemente lokalnega okolja in trajnosti; slednja je vključevala naravne vire in se je neposredno povezovala z blaginjo ljudi. Okolijsko blaginjo so tako merili s kazalniki, ki so se nanašali na površine in ekosisteme, zrak, vodo, podnebje, energetske vire, neenergetske vire in odpadke (Kazalniki blaginje v Sloveniji, 2014).

Na podlagi analitske preverbe in študija literature so se avtorji poročila odločili za konceptualni okvir blaginje, ki sestoji iz materialnega in nematerialnega dela blaginje. Temelje predstavlja t.i. logika urejanja družbe, ki temelji na dolgoročno usmerjeni in premišljeni reakciji na dogodke v okolju namesto »ad-hoc« reakcij, ter zmanjševanju zavisti in negativizma. Materialni del je podrobneje predstavljen v drugem poglavju. Sledi podrobnejši prikaz ključnih vzrokov zaostajanja v rasti blaginje po opredeljenih štirih kritičnih področij (pravna država, politični sistem, kakovost okolja, zdravje) s predlogi ukrepov za zmanjšanje zaostajanja. Nabor ukrepov temelji na obsežni analizi dejavnikov blaginje in identifikaciji zaostankov Slovenije za Avstrijo in Nemčijo.

3.1 Pravna država

Pravni sistem, ki na učinkovit način zagotavlja pravno državo, je eden od ključnih dejavnikov nematerialne blaginje, vendar ima tudi pomemben učinek na produktivnost (materialno blaginjo). Slovenija bistveno zaostaja za Avstrijo in Nemčijo pri ključnih elementih pravne države. Korenite spremembe so potrebne predvsem zaradi navedenih velikih zaostankov, v nadaljevanju podajamo ključne ugotovitve.

1. Iz tabele 12 sledi, da je velik problem v trajanju sodnih postopkov. Povprečni čas trajanja postopka je skoraj za dvakrat daljši kot v Avstriji in za enkrat daljši kot v Nemčiji, predvsem dolgo poteka sodni postopek in uveljavitev sodbe, ki v povprečju traja 330 dni (v Avstriji in Nemčiji pa zgolj 90 dni). Prav tako je potrebno opozoriti na pravno varstvo strank v okviru pogodbenih razmerij, ki zaostaja za povprečjem EU.²⁹
2. Pravno varstvo strank v okviru pogodbenih odnosov je mnogo slabše ne samo zaradi dolžine trajanja postopkov, temveč tudi zaradi tveganja (nepredvidljivosti) glede vsebinske (ne)pravičnosti oz. strokovne nepravilnosti končnih sodb, kar se odraža v številnih postopkih, ki jih zgubi Slovenija pred Evropskim sodiščem za človekove pravice.
3. Glede na znane informacije in podatke lahko sklepamo, da je v sodno obravnavo sprejetih več sporov oz. zadev na prebivalca. Poleg tega pa je potem vloženih še več pritožb in drugih pravnih sredstev na odločitve nižjih stopenj. Pri instančnih postopkih je (večkrat kot v državah s katerima se primerjamo) zadeva pogosto vrnjena v ponovno odločanje, kar pripelje do zastaranja. Čeprav ne razpolagamo s povsem metodološko primerljivimi podatki, iz anekdotičnih dokazov sklepamo, da so razlogi za vrnitev zadev na nižjo stopnjo praviloma postopkovne in ne vsebinske narave.
4. Razlogov za to je več:
 - (1) Negativna kadrovska selekcija na sodiščih ne prispeva h kvaliteti odločanja.
 - (2) Agresiven pristop odvetnikov k načinu zagovarjanja svojih strank, kjer ni pomembno, ali je stranka vsebinsko korektna ali pa je bil v postopku z njo narejena postopkovna napaka. Ti problemi vodijo k dodatnemu predpisovanju postopkovnih pravil, to pa k začaranemu krogu - več kot je postopkovnih pravil, prej pride do njihove kršitve in prej do zamud pri odločanju ter v končni posledici do zastaranja zadev.
 - (3) Problemi »črkobralskega« odločanja namesto upoštevanja sodobnih metod razlage (kot npr. kaj je bil namen zakona) ter počasnega izvajanja postopkov³⁰; nadalje neupoštevanje načela sorazmernosti pri odločanju, ki omogoča razlago zakona v nasprotju z namenom zakona (npr. izvršba na hišo zaradi 100 evrov dolga).
 - (4) Procesna (postopkovna) zakonodaja, ki omogoča podaljševanje postopkov.
 - (5) Uveljavitev odgovornosti sodnikov za primere, ko zadeve zastarajo oziroma pride do drugih primerov kršitve prava (npr. izguba več tisoč oporok na sodiščih, za kar ni nihče odgovarjal, država izplačuje odškodnine), kršitve zakonodaje in enakosti pred zakonom, kršitve načela nepristranosti in izrazito dolgega trajanja postopkov (primeri: TEŠ, Predor Trojane, v okviru katerega še vedno traja spor z italijansko družbo), dolgove z visokimi obrestmi plačujejo davkoplačevalci, tujci se umikajo).
 - (6) Problem zaupanja v sodstvo: po statistiki OECD 2018, je Slovenija na repu držav, ne le v Evropi, ampak na svetu (pred njo so skoraj vse države v Evropi, pa tudi npr. Mehika, Avstralija, Izrael,), za njo so npr. Indija, Rusija.Iz tega sledi bistveno slabša časovna in vsebinska učinkovitost sodne veje oblasti. Glede na analize CEPEJ (Svet Evrope) in primerjave primerjave z Avstrijo (28) in Nemčijo (25), je v Sloveniji (42) bistveno več stevilo sodnikov na 100.000 prebivalcev, sodni postopki pa daljši in državljan caka dlje na izid sojenja.
5. Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021), je v Sloveniji:
 - Transparentnost bistveno slabša kot v Nemčiji in Avstriji, in slabše deluje pravna država;
 - Slabše pravno okolje delovanja podjetij (delovnopravna zakonodaja, varstvo konkurence);

²⁹ Več o tem v Akcijskem načrtu za dvig produktivnosti (2020).

³⁰ Čeprav velja ista EU uredba v Sloveniji in Avstriji in gre za podobno dejansko stanje, postopek v Sloveniji traja dosti dlje.

- Slabše varovana lastninska pravica (varuje jo 17. člen EU Listine o temeljnih pravicah). Slednje potrjujejo tudi druge raziskave (recimo Heritage).

Tabela 12: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov pravnega sistema

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija - Nemčija	Razlika Slovenija - Avstrija
Skupno trajanje postopkov v primeru uveljavitev pogodb (v dnevih)	1160	-661	-763
Trajanje postopkov pred sodiščem v primeru uveljavitev pogodb (v dnevih)	800	-420	-523
Trajanje uveljavitve sodbe v primeru uveljavitev pogodb (v dnevih)	330	-240	-240
OSEBNA VARNOST IN LASTNINSKE PRAVICE (0-10) 0 = niso ustrezno varovane, 10 = so ustrezno varovane; 2018	6,97	-1,71	-1,75
TRANSPARENTNOST (0-10) 0 = slaba, 10 = zadovoljiva;	3,11	-1,95	-1,49
Pravice intelektualne lastnine (0-10) 0=niso zadostno uveljavljene, 10=so zadostno uveljavljene	5,95	-2,23	-2,15
Indeks delovanja pravne države (rule of law) (0-100)	84,13	-8,18	-12,99
DELOVNOPRAVNA ZAKONODAJA (0-10) 0 =ovira podjetniške aktivnosti, 10 = ne ovira podjetniških aktivnosti	3,15	-1,98	-2,55
ZAKONODAJA ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI (0-10) 0 = ne predstavlja spodbude za iskanje dela, 10 = predstavlja spodbudo za iskanje dela	3,14	-1,87	-1,06
Varovanje lastninskih pravic, 0 =nizko, 100 = visoko	77,3	-1,50	-9,50

Vir: World Competitiveness Report, IMD (2021), Heritage (2021), Doing Business (2021), OECD (2022).

Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Cilj: Učinkovita pravna država

Usmeritve in ukrepi:

1. Število sodnih sporov in zadev zmanjšati na tiste, ki so sorazmerni in stroškovno upravičeni (npr. sodni stroški in stroški za stranke v postopku naj ne bi pomenili več kot 10% vrednosti spora) tako, da se okrepi sodna praksa in s tem vedenje, kdaj se je smiselno pravičeno, da se sodni postopek opredeli kot skrajno sredstvo za doseg pravične rešitve in okrepi institucije, ki ponujajo alternativne poti za reševanje sporov.
2. Zagotoviti sodobnejše možnosti odločanja z upoštevanjem sodobne metode razlage in uporabo tehnologije ter povečati učinkovitost (ne števila sodnikov) in dosledno uveljaviti odgovornost v sodstvu:
 - Poenostaviti postopke in onemogočiti prevlado postopkov nad vsebino tudi tako, da sodišča višje stopnje odločijo in ne vračajo na nižjo stopnjo v ponovno odločanje. Pri tem je treba dati bistveno večji poudarek pravičnosti vsebinskih odločitev. To pomeni več diskrecije sodnikom, večje potrebe po pravnih in ekonomskih znanjih, več stalnega usposabljanja, več strokovne odgovornosti za odločitve in preusmeritev ocenjevanja uspešnosti sodnika iz sedanje normiranosti (koliko zadev mora rešiti, pri čemer je zadeva »rešena« četudi zastara) v vsebinsko neoporečnost.
 - Povečati varstvo svobodne gospodarske pobude (varuje je 16. člen EU Listine o temeljnih pravicah), vključno s poenostavitvijo administrativnih postopkov glede ustanavljanja in delovanja podjetij, pridobivanja dovoljenj (npr. gradbenih).
 - V skladu z usmeritvami v razvitih državah pa je potrebno spremeniti tudi visokošolsko izobraževanje prava v smeri poglobljenega poznavanja specializiranih področij in praktičnega reševanja pravnih problemov.
3. Preučiti in izboljšati sistem delovanja Sodnega sveta, ki zaradi svoje vloge v procesu imenovanja sodnikov kritično vpliva na delovanje sodne veje oblasti, v smeri:
 - Spremembe sestave in načina dela Sodnega sveta;
 - profesionalizacije statusa članov Sodnega sveta, ki morajo prevzeti več odgovornosti za svoje delo.
4. Zagotoviti visoko strokovno in učinkovito javno upravo, ki bo upoštevala enakost pred zakonom, načela objektivnosti, odgovornosti, transparentnega delovanja, bo državljanom prijazna, javni uslužbenci pa bodo morali upoštevati integriteto in uveljavljati ničelno stopnjo korupcije. Z večjo strokovnostjo na ravni javne uprave dosežemo dva cilja: (1) boljša zakonodaja tako na osnovni (zakonski) ravni kot na ravni podzakonskih izvedbenih predpisov, in (2) boljše odločitve v konkretnih upravnih zadevah, kar poveča pravno varnost in vodi do manj sodnih postopkov.

3.2 Politični sistem, vključenost civilne družbe in zaupanje v institucije

Učinkovit politični sistem omogoča sprejemanje odločitev, ki so strokovno premišljene, umeščene v širok kontekst obstoječe zakonodaje, podkrepjene z analizami finančnih in drugih učinkov in so tudi pravočasne. V primerjavi z Nemčijo in nekoliko manj Avstrijo, Slovenija bistveno zaostaja pri učinkovitosti političnega sistema. Pomembni primanjkljaji so:

1. Stabilnost, pravilna sposobnost in kakovost političnega sistema;
2. Ustavni red in neracionalni (prezapeleteni) postopki političnega odločanja:
 - Zapleteni postopki, še posebej pri oblikovanju vlade,
 - lahka in lahkotna uporaba najtežjih »orožij« parlamentarnega boja (npr. interpelacija, ustavna obtožba),
 - politična defenziva pomembnejša od uspešnosti upravljanja skupnih zadev,
 - veliko število in nejasne ter prekrivajoče naloge različnih agencij.
3. Število parlamentarnih političnih strank:
 - neustrezna volilna zakonodaja, ki zaradi nizkega praga za vstop v državni zbor vodi k prevelikemu številu parlamentarnih strank,
 - »kultura« (visok ego voditeljev malih strank) – koalicije od 3 do 5 strank imajo majhne možnosti najti skupne programske osnove,
 - politična nestabilnost,
 - nesposobnost sprejemanja težkih a nujnih odločitev,
 - populizem.
4. Kadri:
 - degradacija funkcionarjev: nizke plače in status,
 - agresivna politična »kultura« z osebnim obračunavanjem funkcionarjev,
 - brez dokazljivih kvalifikacij v zakonodajni in izvršni veji: znanja, izkušenj, dokazil o uspešnosti delovanja na relevantnih področjih,
 - nestrokovnost pri pripravi »ad hoc« zakonodaje,
 - neupoštevanje pomembnih in nujnih delov postopkov (npr. ocena finančnih posledic, skladnost z ustavo, ...) pri pripravi predpisov,
 - dualnost kadrov v državni upravi: usposobljeni profesionalci proti bolj plačanim strankarskimi kadrom brez kvalifikacij.
5. Integriteta vlade slabša kot v Avstriji ali Nemčiji.
6. Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021) je v Sloveniji tveganje politične nestabilnosti večje kot v Avstriji ali Nemčiji, prav tako je izjemno nizka prilagodljivost vladnih politik in vladne odločitve bolj neučinkovito implementirane kot v Avstriji ali Nemčiji.

Tabela 13: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov političnega sistema

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija – Nemčija	Razlika Slovenija – Avstrija
TVEGANJE POLITIČNE NESTABILNOSTI (0-10) 0 =visoka, 10 = nizka	3,79	-4,22	-3,96
PRILAGODLJIVOST VLADNIH POLITIK (0-10) 0 = nizka, 10 = visoka	3,78	0,74	-0,91
ODLOČITVE IZVRŠILNE VEJE OBLASTI (VLADE) (0-10) 0 = niso učinkovito implementirane, 10 = so učinkovito implementirane 2018	3,31	-2,07	-1,6
INTEGRITETA VLADE (0 – nizka ; 100 – visoka)	68,2	-13,2	-16,6
Indeks demokracije (2020)	7,54	-1,13	-0,62
Delež anketirancev, ki se strinja s trditvijo, da vlado nadzirajo zasebni interesi« (TI)	70	-9	-15

Delež anketirancev, ki se strinja s trditvijo, da vlada pri odločanju upošteva poglede državljanov (TI)	17	-14	-13
Zaupanje v institucije (v vlado, 2020)	45,3	-20,11	-17,32
Delež žensk v parlamentu (v %, 2020)	22	-13	-20
Vključevanje interesnih skupin pri razvijanju zakonodaje	2,5	0,7	1,2
Volilna udeležba v %	53	-23	-27

Vir: World Competitiveness Report, IMD (2021), Heritage (2021), Doing Business (2021), OECD (2022).
Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Ukrepi in usmeritve 19: Političen sistem

Cilj: *Stabilni in operativni politični sistem, ki povečuje zaupanje v ključne institucije*

Usmeritve in ukrepi:

1. V danem volilnem sistemu zvišanje najnižje volilne podpore za vstop stranke v DZ (npr. 5%) in uvedba sistema preferenčnega glasu, bistvena poenostavitev postopkov (predvsem volilnih v DZ po volitvah) in ukinitvev državnega sveta.
2. Izboljšanje delovanja in kadrovske strukture funkcionarjev:
 - zvišanje statusa funkcionarjev v vladi in DZ z oblikovanjem sistema spodbud (npr. prednostno obravnavo v primeru zdravstvenih težav), ki bi pritegnile najboljše, tudi z bistveno višjo in od relativne uspešnosti vlade in DZ odvisno plačo (uspešnost vodenja države merjena z normirano razliko v rasti produktivnosti in v manjšem delu rasti BDP, glede na ciljano), pri čemer bi participirali tudi opozicijski funkcionarji, a v manjši meri;
 - sprejem zahtevnih usmeritev glede kvalificiranosti funkcionarjev (ustrezna izobrazba in posebno preverjanje znanja organizacije in delovanja države) in medijski pritisk za upoštevanje teh usmeritev. Hkrati podpora funkcionarjev s stabilno in visoko kakovostno administracijo brez stalnih menjav ob menjavah koalicij.
 - Omejitev delovanja v izvršilnih funkcijah na državni in lokalni ravni na največ dva mandata, z možnostjo odpoklica poslanca ali mestnega/občinskega svetnika
3. Velika zaostritev pogojev za izredne seje (DZ, njegovih komisij, ekonomsko socialnega sveta), za interpelacije, ustavne obtožbe in za obravnave zakonov, ki po mnenju pristojnih institucij niso v skladu z ustavo in finančnimi zmožnostmi.

3.3 Kakovost okolja

Okoljevarstveni sistem bistveno bolj zmanjšuje konkurenčnosti Slovenije tudi po kalibraciji z upoštevanjem demografskih in okolijskih vplivov, vendar pa kakovost okolja predstavlja ključen dejavnik nematerialne blaginje. Z vidika ustvarjanja pogojev za delovanje podjetij (kar povečuje število novih delovnih mest in večjo materialno blaginjo) so ključne ugotovitve sledeče:

1. Po mnenju managerjev (IMD Global Competitiveness Report, 2021) okolijska zakonodaja v bistveno večji meri zavira razvoj konkurenčnosti kot to menijo v Avstriji ali Nemčiji.
2. Obstaja ozko grlo pri implementaciji gradbene in okolijske zakonodaje. Odraža se v težavnem pridobivanju gradbenih dovoljenj.
3. Na podlagi mednarodnih primerjav področja pridobivanja dovoljenj lahko ugotovimo, da je ključni problem tako v številu postopkov, kot trajanju (v številu dni) in stroških pridobivanja dovoljenj, ki znašajo 2,7% gradbene vrednosti, v Avstriji in Nemčiji pa zgolj 1,1%. Pri ostalih kriterijih, ki se nanašajo na nadzor kvalitete gradnje (pred začetkom in kasneje), je Slovenija na ravni Avstrije in Nemčije.
4. Zaščitena območja tako na površini območja države kot tudi obalna in morska območja zajemajo kar enkrat več površine kot v Avstriji in 40 % več kot v Nemčiji, gledano relativno na celotno ozemlje posamezne države.

Tabela 14: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov okoljevarstvene zakonodaje in kakovosti okolja

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija - Nemčija	Razlika Slovenija - Avstrija
Skupno število postopkov v primeru pridobivanja gradbenih dovoljenj (v dnevih)	17	-8	-6
Trajanje postopkov v primeru pridobivanja gradbenih dovoljenj (v dnevih)	247,5	-121,5	-25,5
Stroški pridobivanja gradbenih dovoljenj (v deležu celotne investicije v %)	2,7	-1,6 o.t.	-1,6 o.t.
OKOLJSKA ZAKONODAJA (0-10) 0 =ovira podjetniške aktivnosti, 10 = ne ovira podjetniških aktivnosti 2021	5,24	-1,46	-1,64
Zaščitena območja na površini območja države kot % vse zemeljske površine	53,6	15,8	25,2
Zaščitena obalna in morska območja kot % vse površine	55,1	16,3	26,7
Onesnaženost zraka	16	2	0
Zadovoljstvo s kakovostjo vode	90	-1	-2
Onesnaženost, umazanija in drugi okolijski problemi v % (2020) - EU-SILC.	15,5	2,1	7,6
Izpusti toplogrednih plinov na prebivalca v tonah (CO2 ekvivalent) (2019)	8,2	-1,9	-1,1
Delež energije iz obnovljivih virov v bruto končni rabi energije (2020)	24,1 (25.0)	12,4	-5,2
Količina nastalih komunalnih odpadkov na prebivalca v kg (2020)	487	-165	-98

Vir: World Competitiveness Report, IMD (2021), Doing Business (2021), Eurostat (2022) in OECD (2022). Kazalniki se nanašajo na leto 2021, če ni drugače označeno.

Ukrepi in usmeritve 20: Kakovost okolja

Cilj: Uravnotežen sistem varovanja okolja, ki ne zavira rasti produktivnosti gospodarstva (in kvalitetne zaposlitve) in omogoča visoko kvaliteto bivanja.

Usmeritve in ukrepi:

1. Glede na nesorazmerno velik delež zaščitenih območij v Sloveniji, ki otežujejo infrastrukturni razvoj, je za doseganje potrebne rasti produktivnosti nujno:
 - Dosledno izkoriščati možnosti, ki jih za zagotavljanje uresničevanja javnega interesa, povezanega s posegi v zaščiteni območja, omogoča pravni red EU;
 - Slediti načinom upoštevanja zavez pri EU in upoštevanje dobrih praks, ki so jih razvile druge države, da lahko sledijo javni interes glede gospodarskega razvoja in hkrati skrbijo za okolje.
2. Trajna ureditev vprašanja reprezentativnosti ter vloge civilnih organizacij za okoljevarstvena in druga vprašanja varovanja okolja (npr. kulturne krajine) in hkratna obveza teh organizacij in Agencije za okolje, da z okoljevarstvenega vidika konstruktivno sodelujejo pri iskanju sprejemljivih rešitev za nujen gospodarski razvoj, ob upoštevanju vpliva na življenjsko okolje (npr. namesto širitve obstoječih obvoznic v Ljubljani je smiselno zgraditi P+R izven mesta in izboljšati javni prevoz).
3. Povečati delež energije iz obnovljivih virov (gradnja hidroelektrarn, sončnih in vetrnih elektrarn kot že zapisano v okviru javne infrastrukture - energetika) z umeščanjem elektrarn na degradirana območja ob upoštevanju ustreznih naravnih pogojev (veter, osončenost), pospešiti procese ponovne rabe odpadkov z izboljšavo materialov po načelih krožnega gospodarstva in sežiga odpadkov z najnovejšimi tehnologijami (na podlagi tehnologije »fluidized bed reactor« lahko iz različnih frakcij odpadkov dobimo toploto).

3.4 Zdravje

Kakovosten zdravstveni sistem je nujen pogoj za doseganje visoke nematerialne blaginje. v Sloveniji.

1. Prebivalci Slovenije, stari 16 ali več let, so splošno zadovoljstvo z življenjem v letu 2020 ocenili s 7,4 (od 10). Med najpomembnejšimi dejavniki, ki vplivajo na višjo samooceno zadovoljstva z življenjem, je že več let zapored zelo dobro zdravstveno stanje (SURs, 2022: ocena 8,4 od 10).³¹
2. Število zdravnikov in število bolniških postelj na 100.000 prebivalcev je v Sloveniji bistveno nižje kot v Avstriji ali Nemčiji.
3. Po podatkih OECD-jeve študije *Health at a Glance 2021* je v Sloveniji bistveno slabši dostop do zdravnika na primarni ravni, prav tako so čakalne dobe na operacije daljše kot v Avstriji in Nemčiji (OECD, 2021).
4. Če sodimo kvaliteto zdravstvenega sistema po številu smrti pri zdravljenih boleznih, je Slovenija približno na mediani razvitih OECD držav, kar odraža kvaliteto sekundarne in še zlasti terciarne ravni sistema. Pri boleznih, ki se lahko preprečijo, pa se Slovenija uvršča na konec sedmega decilnega razreda razvitih držav OECD po ravni smrtnosti, kar odraža (ne)kvaliteto primarne ravni zdravstvenega sistema in naravo življenjskega stila.³²
5. Z vidika pospeševanja produktivnosti slovenske ekonomije pa je izjemno pomemben vidik zdravja delovno aktivne populacije in njene dostopnosti do zdravstvenih storitev. Analiza bolniških izostankov, ki smo jo opravili na podlagi podatkov NIJZ, kaže, da se povečuje povprečna doba izostanka predvsem zaradi poškodb izven dela, kar pripisujemo daljšim čakalnim dobam na operacije (Mramor in drugi, 2020).
6. Po mnenju avtorjev monografije *Prenova gospodarskih vidikov slovenskega zdravstva* (EF UL, 2016)³³ je obstoječi slovenski zdravstveni sistem kritičen z več vidikov:
 - Javni del zdravstva, financiran preko ZZZS, ne izvaja usklajevanja med razpoložljivimi sredstvi in obsegom košarice dobrin v javnem zdravstvu – posledice: dolge čakalne vrste in nesposobnost financiranja kakovostnejše ponudbe vodi v hitro naraščanje bolniških odsotnosti in sistemske izgube pri povprečno učinkovitih izvajalcih.
 - Neomejena zdravstvena košarica onemogoča uskladitev denarnih virov iz obveznega zdravstvenega zavarovanja z obsegom zdravstvene košarice in daje vtis navidezne popolne dostopnosti do zdravstvenih storitev.
 - Zakonsko prisilno pasivna vloga prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja je spremenila zavarovalnice v »pomožne blagajne« obveznega zavarovanja, čeprav bi lahko te zagotovile večji obseg sredstev za zdravstvo v Sloveniji. Neomejen obseg košarice zdravstvenih dobrin iz obveznega zdravstvenega zavarovanja pa stihijsko postavlja meje za razvoj tržnega dela zdravstva.
 - Mreža javnega zdravstva mora temeljiti na izvajalcih v državni lasti, saj bi prevelika odvisnost od zasebnih lahko ogrozila stabilnost delovanja mreže v razmerah pandemije.
 - Zanimarjanje instrumentov plačilnega sistema za učinkovito organizirano in kakovostno ponudbo izvajalcev v mreži javnega zdravstva.³⁴
7. Analiza bolniških izostankov, ki smo jo opravili na podlagi podatkov NIJZ, kaže, da se povečuje povprečna doba izostanka predvsem zaradi poškodb izven dela, kar pripisujemo daljšim čakalnim dobam na operacije (Mramor in drugi, 2020). Poleg Bolgarije je Slovenija edina država v Evropi, ki nima časovno omejene bolniške odsotnosti.

³¹ Višina skupne ocene je odvisna od starosti, zaposlitvenega statusa, zdravja, finančnega stanja in drugih dejavnikov. (SURs, 2022)

³² Vir: neobjavljena analiza V.Bole, 2018, "Učinkovitost infrastrukturnih sektorjev", EIPF.

³³ Več o tem v Tajnikar, M., Došenovič Bonča, P., Čok, M., Domadenik, P., Korže, B., Sambt, J., Skela Savič, B. (2016) *Prenova gospodarskih vidikov slovenskega zdravstva*, Založba EF UL, Ljubljana.

³⁴ Kot v monografiji navajajo Tajnikar in ostali (2016) slovenski plačilni sistem v tem trenutku sicer temelji na sodobnih oblikah plačevanja izvajalcev, kot so glavarina, plačevanje po storitvi, plačevanje po primeru (skupinah primerljivih primerov) in pavšalu, vendar so v kvantitativnem smislu zastareli, saj ne izražajo stroškovnih normativov, kakršni obstajajo danes v praksi, ne sledijo razvoju tehnologije in spreminjanja nabora zdravstvenih dobrin in ne spodbujajo izvajalcev k tehnološkemu razvoju in povečevanju kakovosti.

Tabela 15: Novelirana primerjava kritičnih dejavnikov zdravja

Kritični dejavniki	Slovenija	Razlika Slovenija – Nemčija	Razlika Slovenija – Avstrija
Pričakovana življenjska doba ob rojstvu v letih	81,3	0,2	-0,4
Neizpolnjena potreba po zdravniškem pregledu in oskrbi ³⁵ (2020)	2,7	-2,6	-2,6
Število zdravnikov na 100.000 prebivalcev (2019)	326,19	-113,20	-205,62
Število postelj na 100.000 prebivalcev (2019)	443,21	-348,27	-275,69
Število koledarskih dni nezmožnosti za delo na zaposlenega na leta (2019)	17,73	6,83	4,43
Povprečno trajanje ene odsotnosti z dela (v dneh, 2019)	15,15	-4,75	1,85
Delež prebivalstva s prekomerno telesno težo (2016)	20	-1	0

Vir: Eurostat (2022) in WHO (2022).

³⁵ Kazalnik se nanaša na delež ljudi, ki so v anketi poročali, da so v stanju, ko bi potrebovali zdravniški pregled ali poseg, vendar do tega ne morejo dostopati (čakalne vrste).

Ukrepi in usmeritve 21: Zdravje

Cilj: Delujoč kakovostni zdravstveni sistem, usmerjen v kritje potreb po oskrbi v primeru bolezni ali poškodb ter zmanjševanje bolniških izostankov.

Usmeritve in ukrepi:

1. Čakalne dobe in bolniški izostanki so posledica slabe organizacije in načrtovanja v sistemu javnega zdravstva in manjšega obsega sredstev za zdravstvo glede na obljubljeni zelo široko zdravstveno košarico (zgolj navidezna popolna dostopnost do zdravstvenih storitev, ki v praksi ne deluje). Poleg ekonomsko učinkovite reorganizacije zdravstvenega sistema (kot navedeno v okviru točke 2.1.3.4) je nujno tudi povečanje kakovosti in dostopnosti zdravstvenih storitev z:
 - opredelitvijo mreže javnega zdravstva z javnimi izvajalci, na primarni in sekundarni ravni pa uvesti stimulativen sistem nagrajevanja zaposlenih pri javnih izvajalcih; na primarni in sekundarni ravni se dejavnost lahko izvede tudi s koncesionarji brez nepotrebni administrativnih ovir;
 - opredelitvijo sistema kratkotrajne in dolgotrajne zdravstvene oskrbe;
 - povečanjem števila operacij (doseči raven čakalnih dob v Avstriji) in programov preventive;
 - posodobitvijo procesov z IKT in UI v zdravstvenih ustanovah (IKT mora biti zdravstvenemu osebju v pomoč pri delu s pacienti, ne dodatna ovira),,
 - jasno opredelitvijo vloge ZZZS in njegovega načina dela, ki bi moralo biti usmerjeno v dinamično načrtovanje in izvajanje plačil izvajalcem glede na potrebe ljudi.
 - povečanjem kakovosti, tudi z izpolnitvijo standardov najpomembnejših akreditacijskih institucij na področju zdravstva;
 - implementacijo in uporabo digitalne tehnologije v zdravstvu (telemetrija, telemedicina, uporaba sodobnih gradnikov digitalnih tehnologij kot na primer foto in glasovno prepoznavanje, IoT, video chats, chatboots).
2. Prednostna obravnava in operacije pacientov, ki predstavljajo aktivno populacijo in brez operacije niso zmožno opravljati dela, kadar daljše čakanje preostalih v čakalni vrsti ne ogroža njihovega življenja. Prav tako bi h krajšanju čakalnih vrst in večji nematerialni blaginji prispevala dodatna prednostna obravnava zaposlenih v ključnih infrastrukturnih dejavnostih (npr. zdravnikov, da bi lahko delali in ne čakali v vrsti).

Literatura in viri³⁶

- Agencija Republike Slovenije Za Javnopravne Evidence In Storitve. 2021. "AJPES Podatkovna Baza, Zaključni Računi Podjetij." <https://www.ajpes.si/>.
- AGENTA Data Explorer. (2021, September 7). <http://www.agenta-project.eu/en/data-explorer.htm>.
- Barro, R.J. (2001). »Human Capital and Growth«. *American Economic Review*, 91 (2): 12 – 17.
- Bergoing, R., Loayza, N.V. in Piguillem, F. (2016). »The Whole is Greater than the Sum of Its Parts: Complementary Reforms to Address Microeconomic Distortions.« *The World Bank Economic Review*, 30 (2): 268–305, <https://doi.org/10.1093/wber/lhv052>
- Blanchet, D. in D. Kessler (1992). *Optimal pension funding with demographic instability and endogenous returns on investment*. Bös Dieter, Cnossen Sijbren (eds.), Fiscal Implications of an Aging Population. Berlin: Springer-Verlag, 49-66.
- Bole, V. (2018) "Učinkovitost infrastrukturnih sektorjev", EIPF.
- CDC, 2021. Well-Being Concepts. <https://www.cdc.gov/hrqol/wellbeing.htm>.
- Domadenik, P., Prašnikar, J. in Svejnar, J. (2016). »Political connectedness, corporate governance, and firm performance«. *Journal of business ethics*, 139_ 411 – 428.
- EIKON – Refinitiv (Thomson Reuters). URL: <https://eikon.thomsonreuters.com/index.html>
- European Commission. 2018. The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the 28 EU Member States (2016-2070). https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en.
- Eurostat. 2022. Comprehensive database.
- Global Competitiveness Report 2021. 2021. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/reports/how-to-end-a-decade-of-lost-productivity-growth/> (May 7, 2020).
- Heritage, 2019. Index of Economic Freedom 2020. <https://www.heritage.org/index/explore>
- IEA. 2020. "IEA Sankey Diagram." <https://www.iea.org/sankey/> (May 7, 2020).
- IMD. 2019. World Competitiveness Ranking 2019. IMD World Competitiveness Center. </wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-competitiveness-ranking-2019/> (May 7, 2020).
- Istenič, T., in J. Sambt. (2019) "Changing Patterns of Transfers in Slovenia in the Last Three Decades: Transition from a Socialist Economy to a Market Economy." *Post-Communist Economies*: 1–24.
- Mramor, D. in Sambt, J. (2019) "Reševanje problema staranja na vzdržen način." *Pogled*: 28-37.
- Mramor, D. in Sambt, J. (2020) "Ali ima slovenski socialno tržni model možnost preživetja?" *Pogled*: 26-39.
- Mramor, D., Domadenik Muren, P., Koman, M., Prašnikar, J., Sambt, J., Valentinčič, A., Žerdin, A. (2020) *Akcijski načrt za višjo rast produktivnosti : raziskovalni projekt s predlogi ukrepov ekonomske politike*. Ljubljana: Združenje Manager, 143 str.
- Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2020. "Podatki | [Www.Nijz.Si](http://www.nijz.si)." <https://www.nijz.si/sl/podatki> (May 7, 2020).
- OECD. 2021. "OECD Data Warehouse." https://www.oecd-ilibrary.org/economics/data/oecd-stat/data-warehouse_data-00900-en.

³⁶ Pri literaturi ne navajamo tistih referenc, ki smo jih vključili na podlagi citiranja Akcijskega načrta za višjo rast produktivnosti (2020).

- Prskawetz, Alexia, and Jože Sambt. 2014. "Economic Support Ratios and the Demographic Dividend in Europe." *Demographic Research* 30(34): 963–1010.
- Refinitiv EIKON podatkovna baza (Centralna ekonomska knjižnica, EF UL).
- Roser, M. (2019). Life Expectancy. <https://ourworldindata.org/life-expectancy>
- Sambt, J., in Malačič, J. (2011). "Slovenia : Independence and the Return to the Family of European Market Economies." In *Population Aging and the Generational Economy : A Global Perspective*, eds. Ronald Demos Lee and Andrew Mason. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar, 340–53.
- SURS (2022) Mednarodni dan sreče. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10167> (20.marec 2022)
- Tajnikar, M., Došenovič Bonča, P., Čok, M., Domadenik Muren, P., Korže, B., Sambt, J. in Skela-Savič, B. (2016) *Prenova gospodarskih vidikov slovenskega zdravstva*. 1. izd. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 178 str.
- World Bank. 2022. "Doing Business." World Bank. <https://www.doingbusiness.org/en/doingbusiness> (7. maj 2020).